Mayıs-Haziran 1995 SAYI: 15

çveneburi

KÜLTÜREL DERGİ

ჩვენებური

ჯულტურული კრებული

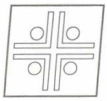

TOTAL
MÜŞAVİRLİK VE MÜMESSİLLİK
LİMİTED ŞİRKETİ

GÜRCÜSTAN - RUSYA VE DİĞER BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU ÜLKELERİNE HER TÜRLÜ:

* İHRACAT
* İTHALAT
* YATIRIM
* TEMSİLCİLİK

İŞLEMLERİ İÇİN
İNGİLİZCE / RUSÇA / GÜRCÜCE
BİLEN KADROMUZLA
HİZMETİNİZDEYİZ.

TOTAL Müşavirlik ve Mümessillik Ltd. Şti.
Halaskargazi Cad.
Rişvanoğlu Apt. No:59 K:6 D:5
Harbiye – İSTANBUL
Tel: (0212) 231 08 04 - (0212) 233 56 82
Faks: (0212) 233 71 04

çveneburi
Kültürel Dergi
Mayıs - Haziran 1995, Sayı 15
(İki Ayda Bir Yayımlanır.)

İMEDİ
Tanıtım, Yayıncılık ve Tic. A.Ş. Adına

Sahibi ve Sorumlu Müdürü
Cahit OKTAY

Yayın Yönetmeni
Editör
Fahrettin ÇİLOĞLU

Yayın Koordinatörü
Rüya ÖZKALKAN

Mali İşler Koordinasyon Kurulu
Nuri ÇELEBİ, Fahrettin ÇİLOĞLU
Sabahattin KESKİN, O. Nuri MERCAN,
Cahit OKTAY, Bahri OLGUN,
İberya ÖZKAN

Bu Sayıda Katkıda Bulunanlar
Elmas ATABAY, Hasan ÇELİK,
Taso ÇHEİDZE, Fahrettin ÇİLOĞLU,
Hayri HAYRİOĞLU, Rüya ÖZKALKAN,
Muammer YAMAN

Abone ve Tanıtım
Gaffar YILMAZ

Yazışma Adresi
Cumhuriyet Cad. 147/15, Kat: 6
80230 Elmadağ - İstanbul
Tel. :(0212) 246 72 91
Faks: (0212) 246 56 89

Fiyatı
50.000.-TL (KDV Dahil)

Abone Koşulları
Yalnızca Yıllık Abone
300.000.-TL / 13$ / 20 DM
Havale Hesap No:
Posta Çeki Hesap No:
674204-Fahrettin Çiloğlu
İş Bankası
Karaköy Şubesi – İSTANBUL
300131 No'lu Hesap

Dizgi-Ofset Hazırlık
VEGA Yayıncılık & Tanıtım
Tel-Fax: (0212) 638 25 81
Baskı
Ceylan Matbaacılık

Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarına aittir. Gönderilecek yazılar daktilo edilmiş olmalı; derleme, ve çevirilerde kaynak belirtilmeli; çeviri yazılar orjinaliyle birlikte gönderilmelidir.

içindekiler

çveneburi' den

GÖRÜŞ-DÜŞÜNCE

Gürcüstan'ın Ulusal Günü ve Ekonomik Olanakları 3
Nadar KOMAHİDZE

SANAT-EDEBİYAT

Guram Rçeulişvili'nin Kısa Yaşamı 6
Fahrettin ÇİLOĞLU
Adsız Uplistsiheli 7
Guram RÇEULİŞVİLİ

GÜRCÜCE

Kendi Kendine Gürcüce VII 11
Fahrettin ÇİLOĞLU

YAŞAM-KÜLTÜR

Batum'da Türkoloji Çalışmaları 14
Taso ÇHEİDZE
Gürcüler Türk Değil mi? 15
Hayri HAYRİOĞLU

PORTRE

Givi Kartozia 16
Fahrettin ÇİLOĞLU

ETNOĞRAFYA-FOLKLOR

Klarceti Gürcücesi 17
Şuşana PUTKARADZE
Gürcüce Derlemeler 19
Muammer YAMAN

ÇOCUK

Deda Ena 20
Rüya ÖZKALKAN
Deda Ena'dan 22

ÇVENEBURİ PORTRELER

Hayri Hayrioğlu 23
Fahrettin ÇİLOĞLU

HABER-YORUM

Çveneburi'den Haberler 24
çveneburi ve "Unutturulan Azınlık" 25
Gürcüstan halk müziği 25
26 Mayıs 26

Kısa Kısa 27
Rüya ÖZKALKAN

DEĞERLENDİRME

Eski **çveneburi** Bibliyografyası 31

çveneburi'den

Geçen sayıda eski **çveneburi** dergisinin yayın süresi ve bu süre içinde kaç sayı çıktığına ilişkin kısa bir değerlendirme yapmıştık. Bu sayıda eski **çveneburi**'yi değerlendirmeyi , bir başka yönüyle sürdürüyoruz. Eski **çveneburi**'nin bir tür bibliyografyası üzerine yaptığımız bu değerlendirmeyle, yeni **çveneburi** okurlarını eski **çveneburi** hakkında bilgilendirmeyi; öte yandan yeni **çveneburi**'nin, zaman zaman dile getirdiğimiz yazarlar açısından "çeşitlendirilememiş" olmasının yeni bir olgu olup olmadığını görmeyi amaçlıyoruz. Bu değerlendirme bize aynı zamanda, eski **çveneburi** dergisine yazanlardan kaçının yeni **çveneburi**'ye yazmayı sürdürdüğünü görme olanağı da sağlayacaktır. Eski **çveneburi**'nin sayılarına göre yapılmış bir tür bibliyografya 31. sayfada yer almaktadır.

Eski **çveneburi** dergisinin iki yıllık yayın süresi içinde çıkan 7 sayıda (4 dergi) toplam 16 kişi yazı yazmış ya da çeviri yapmış. Bu saptamayı sayılara döktüğümüzde şöyle bir sonuç çıkıyor: 1. sayıda 5 yazar ve 7 imzalı yazı, 2-3. birleşik sayıda 8 yazar ve 12 imzalı yazı, 4-5. birleşik sayıda 8 yazar ve 22 imzalı yazı, 6-7. birleşik sayıda 9 yazar ve 16 imzalı yazı yer alıyor. Bütün dergilerde toplam 59 imzalı yazı (birkaçı ortak imzalı) yayımlanmış. Bu yazıların 19'u Hayri Vahtang Hinkiladze'nin (Hayri Hayrioğlu), 11'i Şalva Tevzadze'nin (Şanver Akın) ve 8'i Ahmet Özkan'ın (Melaşvili) kaleminden çıkmış. Burada dikkati çekici bir nokta da, eski **çveneburi**'de yer alan bu yazıların neredeyse tümünün çeviri olması. Örneğin Ahmet Özkan Melaşvili'nin 8 yazısından 6'sının, Hayri Vahtang Hinkiladze'nin 19 yazısından 18'inin, Şalva Tevzadze'nin 11 yazısından 5'inin çeviri olduğu belirtilmiş. Diğer yazarlardan 7'sinin yalnızca birer yazısı, 4'ünün ikişer yazısı, 2'sinin üçer yazısı çıkmış ve bu yazıların büyük bölümü de çevirilerden oluşuyor.

Bu değerlendirmeden kısaca şu sonuçlar çıkarılabilir. Eski **çveneburi** dergisi, 7 sayı (4 adet) boyunca neredeyse üç kişinin (Hayri Vahtang Hinkiladze, Şalva Tevzadze ve Ahmet Özkan Melaşvili) yazıları ve çevirileriyle yayımlanmış. Eski **çveneburi** yazarlarından (hayatta olanların) 2-3'ü dışında yeni **çveneburi** dergisine hiçbiri yazı göndermemiş (bu da bize yeni **çveneburi**'nin yeni bir yazar ve çevirmen kadrosuyla çıktığını göstermektedir).Yeni **çveneburi**'nin arzu edildiği gibi geniş bir kadroyla çık(a)mıyor oluşu, yeni bir olgu değil.

Bu sayıda, Gürcüstan'ın Ankara Büyükelçisi Prof. Dr. Nodar Komahidze'nin "Gürcüstan'ın Ulusal Günü ve Ekonomik Olanakları" adlı yazısı, Gürcüstan'ın hem tarihsel geçmişine değiniyor, hem de bugünkü ekonomik durumunun genel bir görünümünü çiziyor. Çağdaş Gürcü yazarlardan Guram Rçeulişvili'nin "Adsız Uplistsiheli" adlı tarihsel öykü-denemesi, yazarın Türkçede yayımlanan ilk yapıtıdır. Sürükleyici bir anlatımla kaleme alınan öykünün öğretici yanı da ağır basıyor. Uzun süredir ara verdiğimiz "Portre" köşesinde, bu sayıda ünlü Gürcü güreşçilerden Givi Kartozia anlatılıyor. "Çveneburi Portreler" ise, dergimizin yeni genel başlıklarından biri ve bundan sonraki sayılarda sizlerin katkılarıyla süreceğini umuyoruz. Bu sayının "Çveneburi Portresi" Hayri Hayrioğlu, Türkiye'de uzun yıllar Gürcü kültürü üzerine çalışmalar yapan kişilerden biri. **çveneburi**'nin gelecek sayıdan itibaren yeni sayfalarından birini de "Okur Köşesi" oluşturacak. Bu köşe, siz **çveneburi** okurlarının en çok 200 kelimeden oluşan mektuplarına sürekli açık olacak. Bu sayıda yer verdiğimiz "çağrı"lara kulak vereceğinizi umuyoruz.

Bir sonraki sayıda buluşmak üzere...

Editör

Gürcüstan'ın Ulusal Günü ve Ekonomik Olanakları

Prof. Dr. **Nodar KOMAHİDZE**

Gürcüstan 26 Mayıs 1995'te, devlet oluşunun 77. yılını doldurdu. Bu günün Gürcüstan Cumhuriyeti tarihinde önemli bir yeri vardır. 26 Mayıs 1918 tarihi, kaybolmaya yüz tutmuş ulusal devlet anlayışının oluşumunun ve Gürcüstan'ın devlet olarak yeniden yapılanmasının başlangıcıdır. O gün demokratik, egemen, birlik içinde Avrupa tipi yeni bir devlet doğdu. Bir devlet olarak yüzyıllara uzanan köklü bir geçmişi bulunan ülkemiz, 26 Mayıs 1918'de yabancı-despotik bir yapıdan kurtularak uygarca gelişmenin yolu olan Batı tipi bir demokrasiyi seçti. Ayrıca çağdaş ve uygar dünyaya yetişmek için hukuk alanında önemli adımlar attı. Bu tarihe gelindiğinde Gürcüstan'a, kendi doğal gelişimi sürecinde yüz yılı askın bir süre kaybettirilmişti. 26 Mayıs 1918 günü, ülkemiz için aynı zamanda bu adaletsizliğin düzeltildiği tarih oldu.

26 Mayıs 1918, Gürcüstan'da etkili ulusal hareketlerin gelişiminin de başlangıcıydı. Bu hareketlerin bir sonucu olarak, Rus imparatorluğu kalıntıları üzerinde çağdaş Gürcüstan devleti oluşturulmaya başlandı. Daha sonra bu tarih, gelecek için ülkemizin devlet yapısında ve ekonomik alanında yeni yolların açılması olanaklarını yarattı.

Bugün bağımsız Gürcüstan Cumhuriyeti'nde piyasa ekonomisine geçiş süreci, mali reformlar ve tarım reformu çalışmaları yürütülmektedir. Büyük, orta ve küçük ölçekli sanayi işletmeleri kurulmakta ve tarımsal üretim gelişmektedir. Yabancı sermayenin ülkemize girebilmesi, üretimin canlanması, dünya piyasasıyla rekabet edebilecek mal üretimi, ithalatı ve ihracatı geliştirmek için çaba harcanmaktadır.

Bağımsız, egemen, özgür, demokratik Gürcü devletinin en önemli amacını, halkının maddi ve manevi refahının, sosyal güvenlik haklarının sağlanması oluşturmaktadır. Bunun yanında çalışan nüfusun ücretlerinin, emekli maaşlarının ve bursların artırılması amaçlanmaktadır. Özetle, halkımızın yaşam standardını, piyasa ekonomisi uygulanan ülkelerdeki düzeye çıkarmaktır.

Gürcüstan devleti dış siyasette tarafsızlık politikası izlemekte ve tarafsızlığı benimsemektedir. Başka ülkelerin iç işlerine karışmamaya özen göstermekte, bu ülkelerin egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve dokunulmazlığına, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Topluluğu örgütlerinin prensiplerine, bunlarla birlikte tüm uygar dünyanın yeni buluşlarına saygı duymaktadır.

Gürcüstan olarak, büyük komşumuz Türkiye ve Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerle işbirliğine büyük önem vermekteyiz. Komşu ülkelerle dostluk ve barış içinde bağımsızlık istediğimizi bir kez daha teyit ediyoruz. Çünkü yüz yılların içinden gelen tarihsel ilişkiler bizi birbirimize bağımlı kılmaktadır. Kapı komşumuz Türkiye ve kardeş Türk halkı bu açıdan Gürcüstan'ın dış siyasetinde öncelikli derecede çıkarılmıştır.

Gürcüstan'ın bağımsızlığını ilk olarak Türkiye'nin tanımış olmasına saygı duyuyoruz. 1991 yılının aralık ayında yardım elini uzatan Türkiye, bu yardımlarını değişik alanlarda bugüne kadar sürdürmüştür. Bu yardımlar, büyük kredilerin açılması ve bunların geri ödeme sürelerinin uzatılmasından başlayıp büyük partiler halinde buğday gönderilmesine ve insani yardımlara kadar uzanmaktadır. İlişkilerimiz, iki ülke arasında en üst düzeyde karşılıklı imzalanmış anlaşma ve mutabakatlarla pekiştirilmiştir. Şimdi bu iki ülkenin dostluk ve kardeşliği, ilişkilerin gelişmesi sayesinde daha derin bir aşamaya gelmiştir. İlişkilerin bu derece iyi olmasını, son dönemlerde gerçekleştirilen en üst düzey görüşmeler desteklemiştir. Bunun yanı sıra halk diplomasisi de önem kazanmıştır.

Gürcüstan Devlet Başkanı Sayın Eduard Şevardnadze ve Türkiye Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel çok önemli ilişkilerin mükemmel örneğini vermişlerdir. Onların birbirleriyle sürekli bağlantıları vardır. Ülkeleri-

bir devlettir. Yabancı yatırımlara ve ticari işlere devlet olarak garanti verilmesi bunun en önemli göstergesidir. Gürcüstan, Türk sanayicilerinin ve yatırımcılarının daha cesur adımlar atmalarını beklemektedir. Türk dostlarımızı ülkemizde, eldeğmemiş çok zengin olanaklar beklemektedir. Bu konuda bir Türk resmi kişisinin söyledikleri bize yardımcı olacaktır: "Türk işadamları Gürcüstan pazarında faydalanacak imkânları elinden bırakmayacak. Bu pazar çok zengin olanaklarıyla tanınmıştır ve bu pazarda pek çok değişik ülkenin iş çevrelerinin gözü var. Biz onlara yetişeceğiz." Türk iş adamlarının girişimlerini ülkemizin hükümetleri, parlamentoları, bakanlıkları, yayın oganları, bilim ve kültür adamları arasındaki mevcut ilişkiler örnek ilişkilerdir. Bu ilişkiler iki ülke hükümetlerinin yardımları ve destekleriyle günden güne derinleşerek gelişmektedir.

Gürcü ülkesinin kapıları ve halkının yüreği iyi komşularına her zaman açıktı ve açık olacaktır. Gürcüstan, Türk işadamlarına kapılarını açmıştır. Türk işadamlarının sunmuş olduğu Gürcüstan'la ilgili projelere ülkemiz ümitle bakmaktadır. Gürcüstan bugün yabancı yatırımların güvenliği, korunması ve her türlü garantinin verilmesi konularında büyük çaba harcamaktadır. Son zamanlarda Cumhuriyet iktidarının, ülkemizde düzenin ve istikrarın sağlanması yönünde, dünyada yankı uyandıran tedbirleri mevcut durumu önemli ölçüde değiştirmiştir. Artık Gürcüstan istikrarlı ikı ülke refahının teminatı, bölgede siyasi, ekonomik gelişmelerin ve istikrarın garantisidir.

Ülkemiz son zamanlarda ekonomik reformların gerçekleştirilmesi yolunda büyük adımlar atmıştır. Gürcüstan'ın Uluslararası Para Fonu'yla (IMF) ve Dünya Bankası'yla girdiği işbirliği de bunun bir göstergesidir. Geçen aylarda bu iki uluslararası kuruluşun yöneticilerinin ülkemize yaptıkları ziyaretlerden sonra yetkili konuklar, Gürcüstan'ın doğru yolda bulunduğunu, ekonomik reformların önemli ölçüde gerçekleşmiş olduğunu açıkladılar.

IMF yetkililerinden Sayın Michel Kamdesiu yaptığı açıklamada, "Tüm dünyaya duyurmak isterim ki, Gürcüstan'da yapılan yatırımlar hiçbir biçimde boşa gitmeyecektir. Gürcüstan'ın ekonomik potansiyelini gördükten sonra, yakın zamanda Gürcüstan'ın gelişmiş ül-

Prof. Dr. Nodar Komahidze 1931'de doğdu. 1953'te Tiflis Devlet Üniversitesi Doğu Bilimleri Fakültesi Türkiye Tarihi Bölümü'nü bitirdi. Türkiye'nin tarihi ve ekonomisi üzerine, Gürcüce, Rusça ve Türkçe beşi kitap olmak üzere yüzden çok araştırma yayımladı. Mayıs 1994'te Tiflis'te basılan *Mezobelo Karisao* (Kapı Komşum) adlı kitabında, Gürcüstan-Türkiye arasında gelişmekte olan yeni ilişkilerin iki yılını (1992-1994) anlattı. Bu kitabı basılmak üzere Türkçeye çevrildi. Komahidze, son dönemlerde Gürcüstan Cumhuriyeti Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze'nin Gürcüstan-Türkiye ilişkileri konusunda başdanışmanı, Tiflis Üniversitesi profesörü, Gürcüstan Bilimler Akademisi Doğu Bilimleri Enstitüsü Doğu Ülkeleri Çağdaş Tarihi Bölümü başkanı, Gürcüstan-Türkiye İş Konseyi başkanı, Gürcüce-Türkçe Hidi-Köprü gazetesinin genel yayın yönetmeni olarak görev yaptı. Şubat 1994'te Gürcüstan'ın Ankara Büyükelçisi olarak atandı ve hâlâ bu görevi yürütmektedir.

keler arasına gireceği yönünde inancım tamdır." Kamdesiu, Devlet Başkanı Sayın Eduard Şevardnadze'nin yürüttüğü politikayı tamamıyla benimsediğini açıklamıştır.

Ülkemizde makro ekonomik stabilizasyonu için üç yıllık bir program hazırlanmıştır. Öte yandan IMF'in Gürcüstan'a yardımları sürecektir. Ülkede, nakit-kredi sistemine paralel olarak enerji alanında da gelişmeler olacaktır.

Gürcüstan üzerinden Rusya'dan doğalgaz alınması konusunda Türkiye-Rusya arasında yapılan görüşmeler, Türkiye için olduğu kadar Gürcüstan için de çok önemlidir. İki büyük komşu ülke arasında bu tür yapısal adımların bölge istikrarı için büyük önemi vardır. Ümit ederiz ki, Türkiye ile Rusya'nın böyle başarılı diyalogu petrol boru hattı sorununun karara bağlanması konusunda da devam eder.

Kardeş Türk halkına şunu da söylemek isterim ki, Gürcüstan'da özelleştirme süreci devam edecektir. Ülkemiz hükümetinin izniyle Gürcüstan'ın her vatandaşına hisse senedi satın alma imkanı doğacaktır.

Bu yıl bütçe gelirinin artması, ülkemiz ekonomisinin büyümesinin bir göstergesidir. Bütçe gelirleri, geçen yılın aynı dönemine oranla 20 kat artmıştır. Biz yürekten inanıyoruz ki Gürcüstan, maddi ve manevi yönden kalkınmış, şanslı bir ülke olarak 21. yüzyıla adım atacaktır. Gelecekte de sizlerle birlikte nice 26 Mayısları kutlamayı temenni ederim.

Gürcüstan'da misafir Tanrı tarafından gönderilmiş kabul edilir. "Dostunu aramayan kendi kendinin düşmanıdır" der 12. yüzyılın ünlü Gürcü şairi Şota Rustaveli. Biz Gürcüler bu bilgeliğe her zaman yürekten inandık ve inamaya devam edeceğiz.

❐

Guram Rçeulişvili'nin Kısa Yaşamı

Hazırlayan: ***Fahrettin ÇİLOĞLU***

Guram Rçeulişvili, 1934'te doğdu. İlk öyküleri 1957'de *Tsiskari* dergisinde yayımlandı. *Neli Tango* (1956; Yavaş Tango), *Usabelo Uplistsiheli* (1957; Adsız Uplistsiheli), *Sikvdili Mtehşi* (1958; Dağlarda Ölüm), *Mundzi Ahmedi da Sitsotsble* (1958; Suskun Ahmed ve Yaşam), *İrina* (1958), *Devebis Tsekva* (1959; Devlerin Dansı), *Natela* (1960) adlı öyküleri büyük ilgi gördü. 1960'ta Karadeniz kıyısındaki Gagra'da dinlenirken, kopan fırtınayla denize sürüklenen birçok insanın yaşamını kurtardı. Ancak kendisi sonunda yorgun düştü ve boğularak öldü Genç yaşta ölen yazarın edebiyat yaşamı da çok kısa ömürlü oldu. Buna karşın yapıtlarıyla Gürcü edebiyatında derin izler bıraktı ve yakın dönem Gürcü edebiyatını büyük ölçüde yönlendirdi. 1930 ve 1940'ların biçimci ve kısır edebiyat modellerini yıkan yazarlar ve şairler arasında yer aldı. "Ben"e hayır demenin ve yalnızca "büyük sürü"nün bir parçası olmanın insan için nasıl kabul edilemeyecek bir olgu olduğunu en iyi o anladı. Rçeulişvili'nin yapıtlarında, yaratıcı kişiliğin iç dünyasına yakışır bir biçim arayışı, en umutsuz koşullarda bile ruhunun yüceliğini korumaya çalşan bir kişilik modeli yerleştirmek gibi yaratıcı sürecin temel eğilimleri açıkça görülür. Rçeulişvili ve kuşağı, bütün yeteneğini ve yaratıcılığını belli bir ölçüyü tutturmak için harcadı. Bu kuşak içinde özel bir yeri bulunan Rçeulişvili, ne yazık ki kendi kuşağının zaferini trajik ölümü nedeniyle göremedi. Bu sayıda yer alan "Adsız Uplistsiheli" yazarın Türkçede yayımlanan ilk yapıtıdır.

Adsız Uplistsiheli

Guram RÇEULİŞVİLİ

Birkaç yıl önce Uplistsihe hakkında tarihi-edebi bir yazı kaleme almaya karar verdim. Hiç de düşündüğüm gibi kolay bir şey değilmiş. Ne yapacağımı bilmiyordum. Taslak gibi bir şey doğdu ve ölüverdi. Uplistsihe'nin tarihini, ayrıntılarıyla öğrenmeye karar verdim. Daha işin başında kaynakların yetersizliğiyle ve çıplak gerçeklerle yüz yüze geldim, ama bu beni yıldırmadı. Buradan geçen, Doğu Gürcüstan'ın en eski ticaret yollarıyla ve bu yolların çevresiyle tanıştım. Boncukları ipe dizmeyi başarmıştım bir bakıma. Çeşitli notlar aldım. Uplistsihe'yi daha iyi duyumsadım.

Akşam.

Evde oturuyor ve aldığım notları okuyorum. Oldukça içine sürükleniyorum. Ne kadar da canlı şey var ölü tarihin içinde.

Uplistsihe topraklarında ilk yerleşim yeri İÖ II. binde kurulmuş. Kura Irmağı'nın iki yanının da yerleşmeye açılması gene bu döneme rastlıyor. Öte yandan, aynı bölgede Eneloit devirden kalma yerleşim yerlerine de rastlanıyor.

Kartli topraklarındaki yerleşim yerleri Antik Çağ'dan itibaren güçlenmeye başlar. Bu çağın ilk yarısında, özellikle Kura Irmağı'nın sağ yakasında sağlam yerleşim yerleri vardır. Bölgede Kura'ya açılan her vadi güvenli bir yerleşim bölgesidir ve bölgenin sakinleri daha güçlü herhangi bir yerleşim merkezinin çevresinde toplanırlar. Hovle köyü yakınlarındaki Hovligora adıyla anılan yerde şu anda böylesi bir yerleşme yerinde arkeolojik kazılar sürmektedir. Sürekli saldırılar ve yağmalar karşısında, tahkim edilmiş bu tepecikler de bazen güçsüz kalıyorlar. Sosyal, sınıflı toplumların oluşması süreciyle bir gerileyişin izleri günümüze kadar ulaşmıştır.

Ekonomik güç ile birlikte politik güç de yavaş yavaş Kura'nın sol kıyılarına kayar. Irmağın bu kıyısında güvenli savunmaya sahip bir dizi kalekentler kurulur: Mtsheta, Uplistsihe, Gori ve Urbnisi. Helenistik Çağ'da dünyanın en eski ticaret yollarından biri bu kentlerden geçiyordu. Bu yol Hindistan'dan, Çin'den ya da İran'dan çıkıp Kura'yı izleyerke Huna'dan, Bostankalaki'den, Mtsheta'dan, Uplistsihe'den, Gori'den, Urbnisi'den geçerek Kolheti'de Pazisi'ye (Poti'ye) ulaşıyordu.

Uplistsihe bu dönemde artık güçlü bir kenttir. Kentin tamamen güvenli bir savunmaya olanaklı biçimde ilk inşası da bu döneme ait olmalıdır. Uplistsihe'nin kurulusunda kullanılan işgücü, köle emeğinden ne denli yararlanıldığını açıkça gösterir.

Kalenin çevresinde köyler de kurulur. Uplistsihe'nin batısında (Gori'ye doğru) büyük bir yerleşme merkezi olan Hovligora'ya benzer bir de höyük saptanmıştır. Bu dönemde burada, çevre bölgeleri denetiminde bulunduran varlıklı bir bey yaşamaktaydı. Köylüler kale dışında yaşardı. O dönemin koşullarında Uplistsihe'yi almak olanaksızdı. Kale, güneyden ve batıdan doğal uçurumlarla, kalan iki yönden ise beş metre yükseklikte ve on metre eninde bir hendekle korunmaktaydı. O, şimdi artık yeterince tanınmış bir kenttir. İç donanımıyla da ve mimarisiyle de dikkati çeker. Koca koca mağaralar, dehlizler ya da ufacık gözler ve tapınaklar bile tümüyle duvarların içine oyularak yapılmış ve korunmuştur. Duvarlar içeriden süslemelidir. Doğunun mallarıyla yüklü deve, at ya da katır kervanları bu duvarların hiç de yabancısı değildir. Mtsheta ve Gori'nin güçlenmesi de bu dönme rastlar. Bu kalekentler arasında sıkı kültürel ilişkiler kurulmuştur. Uplistsihe önemini Araplar döneminde de korumuştur. Kartli'nin birleşmesi için önemli bir odaktır. Uplistsihe'yi ele geçirmek için Ermeni ve Abhaz krallarıyla ünlü Arap komutan Ebu'l-Kasım birbirleriyle savaşmışlardır.

Uplistsihe, kardeş kanının döküldüğü savaşları da bilir. Abhaz kralı Giorgi kaleyi kuşatır: "Kendi kuvvetlerinin yanına Taolu kralları ve piskopos Padla'yı da alarak Uplistsihe'ye dayandılar ve günlerce savaştılar, ama içinde çok sayıda insan bulunan kaleye herhangi bir zarar veremiyorlardı." Görünüşe bakılırsa kale bu dönemde çok büyük bir orduyla ya da hi-

leyle ancak alınabilirdi.

Gürcüstan Arapların egemenliğinin zayıflaması ve Tiflis'in kurtuluşundan sonra Uplistsihe eski önemini yitirir ve dingin bir yaşama başlar.

Kentin ve yöresinin tarihiyle tanıştıktan sonra kendisini görmeye gidiyorum. Artık her şeyin benim için tanıdık olacağından eminim. Tren sabahleyin kalkıyor. Sabah sıkıntılı ve duman renginde. Hava sıcak değil. Raylar birçok irili ufaklı ev arasından kendine yol açıyor. Biraz sonra kent bitiyor, ama evler dizisi uzayıp gidiyor. Sonra onlar da bitiyor. Ansızın tepede bir tapınak görünüyor. Evler dizisi yeniden başlıyor. Yukarıda, tepede bir tünel açılıyor. Kura'nın öbür yanında Digomi Ovası üzüm bağlarında kayboluyor. Çevreye gözatıyorum. Yerleşilmemiş ve işlenmemiş bir parça toprak görünmüyor. Tren hidroelektrik santralı üzerindeki köprüden geçiyor, santral arkamızda kalıyor. Önümüzdeki çıplak dağlar bize doğru geliyor. Şimdi burada kimse yaşamıyor. Bu toprakları da kimse işlemiyor. Ara sıra tapınaklar ve eski oyma mağaralar görünüyor. Çilekeş Cvari ve Svetishoveli ile uzaktaki Samtavro, Armazi ve Sarkineti daha bir büyüyorlar. Dağlardaki oyma mağara ve Şio Mğvimeli manastırı da... Dağdaki kale yeniden görünüyor. İnsanlar gülüşüyor: "Bu kalenin adı nedir biliyor musun?" diye fısıldıyor birisi kulağıma. Ben de gülüyorum. Önce Moğol kuşatmasını, sonra da Gürcülerin gizli dehlizlerden nasıl ırmağa inip alabalık bile avladıklarını anlatıyor. Kale muhafızları düşmana alabalıkları gösterip alay ediyorlarmış. Moğollar yenilmiş. Bu olayı ben de biliyorum. Ben başka şeyleri de biliyorum. Yeni öğrendiklerimi anımsıyorum. Ötede Kartli vadileri var; kaya kapılar, Saakadze'nin yurdu Noste ve Ertatzimda var. Beride, Kartli toprağında iki bin yıl öncesine tarihlenen yerleşim birimleri görüyorum.

İşte Kaspi çimento fabrikası, ötesinde ise kazılmış beyaz yataklar. Kolhozların emeğiyle çiçeklenmiş ovalar, bağlar ve geniş balkonlarıyla tepeden bakan evler...

Tren duruyor. Hareket ediyor. Yeniden duruyor.

Grakli'den Hovle görünüyor. Hovle'nin sonunda çok eski bir höyük kazılıyor. Kontrol kazısı trenden siyah bir çizgi gibi görünüyor. Tren tekrar kalkıyor. Duruyor. Kvahvreli'de iniyorum. Burada kayalara mağaralar ve dehlizler oyulmuş. Bu yüzden Kvahvreli deniyor buraya. Şimdiki köy yeşillik içinde. Kura'nın sol yanında Uplistsihe görünüyor oyma gözleriyle. Hava sıcak. Kura Irmağı'nın kıyısında oturuyorum. Dinleniyorum. Karşıda birileri sal yapıyor. Ötesinde ise binalar yapılıyor. Yoruldum. Bir günde bu kadar izlenim! Kendi tarihi olmayan, taş taş örülmeyen hiçbir yer görmedim. Ve bugün gördüm ki bu bölüm yalnızca bir parçası o büyük tarihin. Artık düşünmemeye çalışıyorum. Karınca gibi emekçi ve çalışkanmış benim halkım.

Güneş daha bir yakıcı oldu. Sağlı sollu bağlar arasında yavaşça ilerliyorum. Burası gölgeli olduğu için dinleniyorum biraz. Sonra yeşillik birden kesiliyor. Mağaralara tırmanıyorum. Yukarıdan başlayarak aşağıya doğru iniyorum. Henüz her şeyi kavrayamıyorum. Keskin bir ıslık gibi duyuluyor yarıklardan sızan rüzgârın sesi. Zemin törpüleniyor. Rüzgâr uğuldamaya başlıyor. Uzun ayaklı kertenkeleler çoraklığı dövüyor. Şeytanlar gibi duvarlarda koşuşup orta yerlerde bir yerde kayboluveriyorlar. Taş atıyorum, vuruyorum. Şaşkınlık içinde bakıyor kertenkele. Sonra kaçıyor. Ardından gidiyorum. Birden duvar bitiyor ve uçurum başlıyor. Kertenkele aşağıya koşuyor. Durup bakınıyor. Aşağıda çorak bir köy görünüyor. Burada önceleri büyük bir yerleşme yerinin olduğunu anımsıyorum tarihten. Köy şimdi yerle bir olmuş, Kvahvreli'ye hiç benzemiyor. Düş görüyor gibi oluyorum. Sanki kertenkele gidip tekrar geri dönüyor, kalan kertenkeleleri uyandırıyor. "Belki de işgalci zorbaların kalıntılarıdır kertenkeleler, küçülmüşlerdir belki ve zırhlara bürünerek seğirtiyorlar" diye geçiriyorum içimden. Burası çorak bir bozkır. Korkunç bir rüzgâr esiyor. Sıcak. Kum doluyor gözlerime. Sendeleyerek derin mağaraya girip kumlara oturuyorum. Buradaki kum soğuk. Yatıp gözlerimi tavana dikiyorum. Oymalar karanlıktan çıkıveriyor. Duvarlar resimlerle süslü. Kertenkeleler dolaşmıyor burada. Onlar soğuktan korkar. Tavanın oymalarına bakıyorum yeniden. Gözlerim yorgun olduğu için oymalar arasında derine işlenmiş yeni yazıları güçlükle seçebiliyorum. Buradaki kayaların yumuşak olduğunu bir yerlerde okduğumu anımsıyorum. Herkes istediğini oyabilir bu kayalara!

Dışarıya çıkıyorum.

Hava sıcak.

Yeniden aşağıya inip yapay hendeği yukarıya doğru izliyorum. Yaklaşık dört metre yüksekliği var. Kayalara oyulmuş. Hendek yukarıya çıktıktan sonra dönüp doğal vadi ile birleşiyor. Burada uçurum başlıyor. Dehliz dışından bu kente çıkmak olanaksız. Daha yukarıya çıkıyorum. Uçurum buradan daha derin

görünüyor. Korkunç bir uçurum. Korkunç olması beni sevindiriyor. Belirsiz bir duyguya kapılmama neden oluyor. Güneş yakıyor. Geri dönüyorum. Yatıyor ve kentin tarihi içinde dolanıp duruyorum. Birkaç prensin ya da kralın adı ve son! "İlginç, herhangi bir kahramanın, köylü bir kahramanın adı uluşamadı günümüze" diye düşünüyorum. Güneş şimdi daha bir bunaltıcı. Birazcık kestirmek istiyorum. Uyku girmiyor gözlerime. Gözlerim kapalıyken daha çok şey görüyorum.

Hayalimde Uplistsihe kuşatması canlanıyor. Kale muhafızları ateş yakmış. Büyük kazanlarda katran kaynatılıyor. Hendek başlarına taşlar yığılmış. Hendeğin ötesinde ise düşman bekliyor.

Uçurum tarafı karanlığa bürünmüş. Burada nöbetçilere gerek yok. Gece buraya çıkmak olanaksız. Hava kararıyor. Yağmur çiseliyor.

Kar bu sonbahar erken geliyor. Yazın sıcağında kızışmış duvarlarda erivenyor. Uçurum tarafında tutunabiliyor ancak.

Kale muhafızları başlarını örtüyorlar. Yine de rüzgâr başlıklardan girip kulakları buza kesiyor.

Tapınakta rüzgâr yok. Burada kadınlar diz çökmüş Tanrıya yakarıyorlar. Tanrı dinliyor. Yanıt vermiyor. Tanrının gücü de kudreti de sonsuzdur. Kadınlar diz çökmüş oğulları için dua ediyorlar. Oğulları ise uyuyorlar. Derin hücrelerdeki taş yataklara ot serilmiş, otların üstüne de halılar. Kadınların oğulları halıların üstünde uyuyorlar. Sonra içlerinden biri uyanıyor. Ağlıyor. Annesini çağırıyor. Annesi ise taştan zemine diz çökmüş. Dizkapakları kanıyor. Dua ediyor. Oğlu için dua ediyor. Tanrı koruyucudur, sonsuzdur kudreti.

Dışarısı soğuk.

Rüzgâr uğuldayarak vadilere toprak yığıyor. Hendeğin karşı yanındaki düşman hazırlık içinde.

Tan ağırırken saldırı başlayacak.

Kaledekilerin sayısı az. Düşman çok. Hem de oldukça çok. Büyük prens sıkıntı içinde.

"Kale dayanır mı?"dır tek düşüncesi. Saldırı sabahleyin başlayacak. Gece yarısında rüzgâr bulutları dağıtıyor. Ortalık buz kesiyor. Uçuruma kırağı çalmış. Rüzgâr daha da şiddetlenmiyor. Artık bulutlar da yok. Ay ışığının aydınlattığı gecede büyük ve soğuk yıldızlar görünüyor uzakta.

Yalınayak bir adam sürünerek uçurumdan yukarıya tırmanıyor. Çarıklarla tutunamaz insan burada. Adamın gözleri görünmüyor, gövdesi de, başı da, kanamış elleri de. Sürünerek ilerliyor. Dondurucu soğuk tenine işliyor. Parmakları donuyor. Hepsinden önce başparmağı ölüyor. Sonra serçeparmağı da ölüyor. Kalan üçer parmak ise sürünmeye devam ediyor. Sürünmeye başlayalı altı saat oldu. Önce düzlükte ilerliyordu. Düşman karargâhından kaleye kadar bir düzlük uzanıyor. Düzlüğün ortasından geliyor. Düşman komutanının aşçısıydı gelen adam. Aşçılığa ne zaman başladığını şimdi anımsamıyor. Belleği karmakarışık. Yurdunun Uplistsihe olduğunu, hizmet ettiği adamın ise düşmanı olduğunu biliyor yalnız. Düşman ondan korkmuyor. Onun yanında çekinmeden konuşuyorlar. Sakınmadan planlarını yapabiliyorlar. Uzun zamandır başkomutanın aşçısıydı ve dilsizdi. Kesmişlerdi çünkü dilini. Başkomutanın konuşan hizmetçiye gereksinimi yok. Bundan dolayı kestirmişti hizmetçisinin dilini. Dilsiz adam kendi halkının düşmanı olan efendilerinin bu gece gizli yoldan kaleye çıkmaya hazırlandıklarını biliyor ama bunu söylemesine olanak yok. O şimdi uçurumun başında asılı duruyor. Burası yarı yoldur. Yukarısı kale ve orada kendi halkı var. Aşağısı uçurum ve halkının düşmanı olan efendileri orada bekliyor.

Rüzgâr şiddetli.

Soğuk dondurucu.

Rüzgâr daha şiddetli.

Rüzgâr, annelerin çocukları için dua ettikleri kiliseye sızıyor gürültüyle. Kapılar açılıp kapanıyor. Rüzgâr diniyor. İçeride dilsiz adam duruyor. Kapılar ardından kapalı. O duruyor. Sonra kendi tanrılarının önünde diz çöküp dua ediyor. Tanrı büyüktür, Tanrı yardımcıdır. Tanrının kudreti de, iradesi de, gücü de sonsuzdur. Köşeye sinmiş kadınlar duayı bırakmış titreşiyorlar.

Beş dakika geçiyor.

On dakika geçiyor.

Yarım saat geçiyor.

Önde dilsiz adam gidiyor. Adımlarını dikkatle atıyor. Ardından muhafızlar geliyor. Dilsiz olduğu için eliyle işaret ediyor. İnleyemiyor, ayakları yaralar içinde oysa. Tabanları çatlamış: Mor, kızıl, kara.

Güneş aydınlatır sabahleyin Uplistsihe'yi. Güneş tapınağı aydınlatıyor. Işık tapınağın penceresinden girip yere düşüyor. İçeride bir adam diz çökmüş. Tapınıyor. Sözcükler duyulmuyor. Adam dilsiz. Kadınlar kanamış dizkapaklarıyla ayakta duruyor. Tanrıya şükrediyorlar kurtuldukları için. Tanrı büyük ve yardımcıdır.

Dışarıda güneş ışıyor. Her yer düşman cesetleriyle dolu: Uçurumun başında, dibinde, hendeğin içinde ve dışında... Kale muhafızları

kocaman bir mezar kazıyorlar. Yarın cesetler kokmaya başlar. Gün dingin ve güneşli. Birileri kemençe çalıyor. Büyük prens güleç yüzle dolaşıyor dehlizlerde. Kurtarıcılarını yanına getirmelerini buyuruyor sonra. Kale muhafızları dilsiz adamı el üstünde getiriyorlar. Ayakları donduğu için yürüyemiyor adam. Sedire oturtup bir daha teşekkür ediyorlar. Kim olduğunu söylemesini istiyorlar.

O dilsizdir.

Rica ediyorlar.

Adını ve soyadını yazamasını isityorlar. O yazmasını bilmiyor. Ve yandaki bölmede bilinmeyen bir tarihçi defterini açıp yazıyor: "Şu ve şu tarihte Tanrının yardımıyla büyük prens Vamehi düşmanı yenerek Uplistsihe duvarlarından püsküttü."

Ayrılıyorum.

Güneş batmış.

Artık yakmıyor.

Rüzgâr hızını artırıyor.

Kalkıyorum. O adamın adını biliyorum gibime geliyor. Vaja idi belki de adı, ya da Tskaloba ya da Mahare ya da Kitesa. Gürcülerin adları böyledir genellikle. Onun adı da böyle olurdu. "Evet, bunlardan birisidir o" diye düşünüyorum.

Korkunç susamışım. Mataram yanımda. İçmiyorum ama. Nedense daha çok susamak istiyorum. Büyük mağaraya giriyorum. Buradaki oturaklar ve masaların hepsi taştan. Oturuyorum. Kim bilir kim oturuyordu burada? Büyük prens Vamehi belki de. Düşünüyorum. Yazmaya başlıyorum. Bu kadar şey görüp yazmamazlık edemem. Duygularımı sayfalarla paylaşıyorum.

Bir şeyler rahatsız ediyor beni. Bir türlü gideremedim bu sıkıntıyı. Taş sandalye de masa da çok iyi. Yine de rahatlayamadım. Burada her şey eski ve çok gizemli.

Kalkıyorum.

Çevredeki eski ve gizemli her şeyin dışında yeni olan tek şey, arkeologların kullanıp bıraktıkları el arabaları. Kırılıp dökülmüşler üstelik. Üçünü bir araya getirip masaya benzer bir şey yapıyorum. Birine de oturuyorum. Yerleştim. Yazmayı sürdürüyorum. Çevrem büyük, boş ve ürpertici dehlizlerle çevrili. Burada yalnız eski taş masalar ve oturaklar var. Ben, bir ay önce yapılmış demirden bir el arabasına oturuyor ve yazıyorum. Bu el arabası daha rahat ve daha işe yarar benim için. İkimiz de aynı zamana ait olduğumuz için olmalı.

(Gürcüceden çeviren: Hasan ÇELİK)

GH
MİMARLIK A.Ş.

Meşrutiyet Cad. 35/7 Galatasaray – İstanbul
Tel: (212) 293 15 93 – (212) 293 15 94
Fax: (212) 245 22 81

Kendi Kendine Gürcüce - VII -

Hazırlayan: **Fahrettin ÇİLOĞLU**

(Meşvide Gakvetili) მეშვიდე გაკვეთილი Yedinci Ders

დიალოგი

- გამარჯობა თამარ! - Merhaba, Tamar!
- გაგიმარჯოს ვანო! - Merhaba, Vano!
- რას აკეთებ? - Ne yapıyorsun?
- გაკვეთილს გამ'ზადებ. - Ödevimi hazırlıyorum.
- ჰკითხე შენს დას, ნინოს, თუ ცალია. - Kızkardeşin Nino'ya uygun olup olmadığını sor.
- ნინო წიგნს კითხულობს. - Nino kitap okuyor.
- სთხოვე, ცოტა ხნით გამოვიდეს. - Rica et, biraz dışarı çıksın.
- გეტყვი. შენ გაკვეთილები დაამზადე? - Söylerim. Sen ödevlerini hazırladın mı?
- დიახ, დავამ'ზადე. - Evet, hazırladım.
- თქვენი მშობლები შინ არიან? - (Sizin)Anne-babanız (ebeveyn) evde mi?
- დიახ, შინ არიან. - Evet, evdeler.
- თქვენი? - Sizinkiler?
- არა, სამსახურში არიან. - Hayır, işteler.
- შენი უმცროსი და მოწაფეა? - Küçük kızkardeşin öğrenci mi? (მოწაფე: üniversite öncesi öğrenci)
- არა, (ის) სტუდენტია. - Hayır, (o) üniversite öğrencisi.

- ვინ არის ეს კაცი? - Bu adam kimdir?
- ეს ჩემი ბიძაა. - Bu benim amcamdır.
- ვინ არის ის ქალი? - O kadın kimdir?
- ის ქალი ჩემი დეიდაა. - O kadın benim teyzemdir.

SÖZCÜKLER

გამარჯობა (1)	merhaba, selam
გაგიმარჯოს (2)	merhaba; ilk merhaba diyene karşılık olarak söylenen bir kalıp.
გაკვეთილი	ödev, ders
გამ'ზადებ	hazırlıyorum
ჰკითხე	sor
თუ ცალია	eğer uygunsa
თუ	eğer
წიგნი	kitap
კითხულობს	(o) okuyor
ხანი	zaman, süre
ცოტა	az; ცოტა ხნით biraz, kısa üsre için
დიახ	evet
შინ, სახლში	ev(de); სახლი ev

სამსახური	iş, iş yeri	ექიმი	hekim, doktor
სამსახურში	işte	სტუდენთი	- Latince kökenli bu sözcük Gürcücede üniversite ve yüksekokul öğrencisi karşılığı olarak kullanılır.
კაცი	adam		
ვინ	kim		

GRAMER

Gürcüce cümlelerde soru sözcüğü biraz yükselen bir tonla söylenir / telaffuz edilir; örneğin რ ა ს აკეთებ? (ne yapıyorsun?), ვ ი ნ არის ის კაცი? (o adam kimdir?). Eğer soru cümlesinde bir soru sözcüğü yoksa, soru yüklemde vurgulanır. შენ გაკეთებული გ ა ა მ ზ ა დ ე? (sen ödevlerini hazırladın mı?), თქვენი მშობლები შინ ა რ ი ა ნ? (anne-babanız evdeler mi?).

ALIŞTIRMALAR

I. Aşağıdaki soruları yanıtlayınız:

1. რას აკეთებს შენი და? 2. შენი ძმა შინ არის? 3. სად არიან შენი მშობლები? 4. გეცვას შენ ბიძა? 5. სად ცხოვრობს ბიძაშენი? 6. შენი და სტუდენტია? 7. სცალია შენს უფროს ძმას? 8. ვინ არის ის ქალი?

II. Aşağıdaki cümleleri Gürcüceye çeviriniz:

1. Ne yapıyorsun? 2. Kızkardeşin ne yapıyor? 3. Ödevimi hazırlıyorum. 4. Kızkardeşim kitap okuyor. 5. Anne-baban (ebeveyn) nerededir? 6. Babam işte ve annem evdedir. 7. Büyük kızkardeşin ödevini hazırladı mı? 8. Hayır, hazırlamadı. 9. Bu adam kimdir? 10. O benim babamdır.

GRAMER

İkinci özne kişi morfemi -ვ- (ვ-კითხე - sor!) ve ხ-'dir (დ, ტ, თ, ძ, წ, ჯ, ზ, ვხ'den önce; ხ-თხოვე -iste, rica et). Belirli ünsüzler ve ünlülerden önce bu morfem kaybolur (აკეთე-yap!). İkinci özne kişiyi gösteren iki eylemdeki morfem ხ'dır (ხ-არ-sen....sin, tekil); მო-ხ-ვალ (geliyorsun, tekil).

Çoğul biçimde ikinci özne kişi morfemleri aynı kalır; örneğin ს, ვ, ხ ve çoğul du um -თ ekiyle ifade edilir: ვ-კითხე-თ, ს-თხოვე-თ, აკეთე-თ, ხ-არ-თ, მო-ხ-ვალ-თ.

Üçüncü özne kişi morfemleri -ს, -ა ve თ'dur. Bu morfemler aşağıdaki gibi kullanılır:

Özne Kişi Morfemleri

Tekil

I. kişi	ვ-
II. kişi	ვ- / ს- / ხ-
III. kişi	-ს / -ა / -თ

მე ვ-კრეფ (Ben topluyorum)	მე ვ-თლი (Ben yontuyorum)	მე ვ-თქვი (Ben söyledim)	მე ვ-აქე (Ben övdüm)
შენ ვ-კრეფ (sen topluyorsun)	შენ ს-თლი	შენ ს-თქვი	შენ აქე
ის კრეფ-ს (o topluyor)	ის თლი-ს	მან თქვ-ა	მან აქ-ო

ALIŞTIRMALAR

I. Bu fiilleri çekiniz: გაკეთებ, გკითხულობ, გთვლემ.
II. Aşağıdaki cümleleri Gürcüceye çeviriniz:
Bu çocuk kimdir? Bu çocuk amcamın oğludur. Amcanın kızı (ya da oğlu) ne yapıyor? Amcanın kızı ödevini hazırlıyor. Bu kız kimdir? Bu kız benim teyzemin kızıdır. Ne dedin? O benim teyzemin kızıdır, dedim. Annen çalışıyor mu? Hayır, o bir ev kadınıdır. Baban çalışıyor mu? Evet, o bir büro işçisidir (-მოსამსახურე).

GRAMER

Gürcücede başlıca soru adılları şunlardır: ვინ (kim? ვინ არის ის ბიჭი? - Bu çocuk kimdir?; ne? ვინ არის თქვენი და? ჩემი და ექიმია. - Sizin kız kardeşiniz nedir? Benim kızkardeşim hekimdir); რა (ne?; რა გინდა? - Ne istiyorsun?); რომელი (hangisi?; რომელი ლამაზია? - Hangisi güzel?); როგორი (nasıl?), რანაირი (ne tür?) (როგორი/რანაირი წიგნები მოგწონს? - Ne tür kitapları beğeniyorsun?); როდინდელი (ne zaman?; როდინდელია ეს პური? - Bu ne zamanın ekmeği?); სადაური (nereden, nereli?; სადაური ხარ? - Nereli siniz?); რამდენი (kaç, ne kadar?; რამდენი ძმა გყავთ? - Kaç kardeşiniz var?).
ვინ adılı yalnızca iki biçimde kullanılır:
1. Yalın durum, eden durumu = ვინ
2. yönelme durumu, tamlayan durumu = ვის(ა)

ALIŞTIRMALAR

I. Aşağıdaki cümleleri Gürcüceye çeviriniz:
Bu çocuk kimdir? O benim kardeşimdir. Kardeşin nedir? O öğrencidir. Annen nedir? Annem hekimdir. Ne tür kitapları seversin? Hangisi senin teyzenin oğludur?
II. Aşağıdaki boşlukları uygun sözcüklerle doldurun:
რას.....? გაკეთილს..... რას....თქვენი და? ჩემი და.....კითხულობს. სად არის თქვენი.....? ისინი.....არიან. ის.....თქვენი ბიძაა? ის....ჩემი დეიდაა. ჩემი....მოწაფეა. ჩემი.....სტუდენტია.

NUTEKS
İHRACAT-İTHALAT A.Ş.
ZİRAİ ÜRÜNLER PAZ.

Ali Haydar GÖREN

Barbaros Bulvarı No: 35/4 Beşiktaş/Istanbul/TÜRKİYE
Tel: (0212) 258 20 41 - 258 92 82 Telex 27322 NUEK-TR.
Fax: (0212) 258 22 48

Batum'da Türkoloji Çalışmaları

Taso ÇHEİDZE*

İstanbul Üniversitesi'nden 1929 yılında mezun olan Sergi Cikia'nın girişimiyle Tiflis Devlet Üniversitesi'nin Doğu Bilimleri Fakültesi'nde Türkoloji kürsüsü kuruldu. Bu grişim, Gürcüstan'da Türkolojinin gelişmesinde atılan ilk adım oldu.

Cumhuriyetimizdeki özel yüksekokullardan olan Gonio Kooperatif Enstitüsü Filoloji Fakültesi'nde dört yıldır Türkoloji kürsüsü faaliyet göstermektedir. Burada dört yıl gibi kısa bir süre içinde birçok ilgi çekici girişimlerin temelleri atıldı.Türkolojide 100'den çok öğrenci Türkiye tarihini ve coğrafyasını, çağdaş Türk dilini, Türk edebiyatını ve Türk sanat tarihini öğrenmektedir.

1992'den bu yana kürsünün başkanı, Tiflis Devlet Üniversitesi Doğu Bilimleri Fakültesi Doğu Ülkeleri (Türkiye) Tarihi Bölümü'nden mezun olan Otar Goguadze'dir. Otar Bey'den, kürsüsünde öğrenim gören öğrencilerin bilim grubu tarafından "Modern Türk Dilinde Fiil Biçimleri" (3. sınıf öğrencisi Tsira Gabaidze), "Mimar Sinan" (3. sınıf öğrencisi Iamze Putkaradze), "18-19. Yüzyıl Türk Edebiyatı" (3. sınıf öğrencisi Gultamze Caiani) gibi konuların ele alındığını öğrendik. Bu konularda öğrencilere, Tiflis Devlet Üniversitesi Doğu Bilimleri Fakültesi'den Doç. Edişer Sarişvili, Acara Mimarlık Müzesi Müdürü Prof. Davit Komahidze ve Türkiye Cumhuriyeti Batum Başkonsolosluğu tercümanı Tamaz Şavadze yardım etmektedirler. Öğrencilerin bilim grubunun çalışmalarında aşağıdaki isimler başarılarıyla öğretim üyelerinin dikkatini çektiler: 2. sınıf öğrencilerinden Natalia Cominaşvili, Eka Phakadze, Maka Phakadze, Oleg Lamparadze, Tamaz Dumbadze, 1. sınıf öğrencilerinden Hatuna Putkaradze, Tamila Dvalişvili, Lamara Antadze..

Bu başarılara karşın Gonio Kooperatif Enstitüsü rektörü Doç. Şota Putkaradze, Türkoloji kürsüsü aracılığıyla Türkiye Cumhuriyeti Batum Başkonsolosu Sayın Yücel Güçlü vasıtasıyla Türkiye'den Türkoloji kürsüsünde çalışmak üzere yüksek ihtisaslı bir uzmanın gönderilmesini istedi Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı, Sayın Yücel'in ricasını değerlendirerek Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu'nca yapılan sınavda başarılı olan İbrahim Arısoy'u Batum'daki Gonio Enstitüsü Türkoloji kürsüsünde okutman olarak görevlendirdi. Sayın Arısoy, Batum'da Türk dili ve edebiyatı, Türk edebiyatı tarihi okutmanı olarak göreve başladı. Acara'ya gelen misafirimizle kürsü başkanı Otar Goguadze ilgilenmektedir ve biz de onun aracılığıyla misafirle görüşerek sohbet etme olanağı bulduk.

İbrahim Arısoy 1951'de Amasya'da doğmuş. 1975'te İstanbul Üniversitesi Filoloji Bölümü'nü bitirmiş ve İstanbul Kadıköy'de Kenan Evren Lisesi'nde öğretmen ve müdür muavini olarak çalışmış. Avrupa dillerini bilen İbrahim Bey evli ve bir çocuğu var. Gürcüstan'ın kültürel yaşamıyla ilgilenen İbrahim Arısoy kısa sürede, Acara Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu Başkan Yardımcısı Osiko Gravişvili, Acara Mimarlık Müzesi müdürü ve Samşoblo (Yabancı Ülkelerdeki Soydaşlarla İlişkiler Gürcüstan Koordine Merkezi Acara Derneği) başkanı Prof. Davit Komahidze, Batum Şota Rustaveli Üniversitesi Tarih-Filoloji Fakültesi dekanı Biçiko Diasamidze, Mesheti Tüm Gürcüstan Yardım Derneği başkanı, şair ve yazar Cemal Cakeli gibi Batum aydınlarıyla ilişki kurdu.

İçinde bulunduğumuz yılın 16 Mart'ında Gonio Kooperatif Enstitüsü Gürcüstan Tarihi Kürsüsü, Batum Denizciler Kulubü'nde "Gürcüstan'ın Tarihsel Aileleri" adlı bir toplantı düzenledi. Toplantıya katılan İbrahim Bey, Memet Abaşidze'nin çeviri mirasıyla yakından ilgilenmek istediğini belirtti. Arısoy, Batum'u niçin tercih ettiğine ilişkin sorumuza şu yanıtı verdi:

Sınavı kazandığımda Polonya'ya gitmemi teklif ettiler, ama ben Acara'yı tercih ettim. Çünkü yakından tanıdığım Türkiye Cumhuriyeti eski cumhurbaşkanlarından Sayın Kenan Evren'in bana Acara dahil olmak üzere Gürcüstan hakkında anlattıklarını çok ilgi çekici buldum. İbrahim Arısoy, başarılı bazı öğrencileri Türkiye'nin çeşitli yüksekokullarında okumaları için Türkiye'ye götürmeyi düşünmektedir. İbrahim Arısoy ve Otar Goguadze birlikte Türkçe-Gürcüce ve Gürcüce-Türkçe bir sözlük hazırlama çalışmalarına başlamışlardır. Arısoy, Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde Kafkas dillerininin öğretilmesi için girişimde bulunmayı planlamaktadır.

* Gonio Kooperatif Enstitüsü Filoloji Fakültesi 2. sınıf öğrencisi.

Fıkra Gibi Gerçek

Gürcüler Türk Değil mi?

Hayri HAYRİOĞLU

25 Mayıs 1995 akşamıydı. O gece Ankara Palas Devlet Konukevi'nde Gürcüstan'ın bağımsızlığının yıldönümü anısına bir resepsiyon verilecekti. Gürcüstan'nın Ankara Büyükelçiliği kapısına bir minibüs yanaştı. Minibüsün sürücüsü, elçiliğin girişinde sohbet eden Gürcü diplomatlardan Rezo Bakradze ile Gizo Çelidze'ye yaklaşarak:

- Beni Devlet Konukevi'nden gönderdiler. Sizi alıp oraya götüreceğim. Buyurun arabaya, dedi.

Bu sözlerden bir şey anlamayan Gürcüler, biraz şaşkınlıkla karışık:

- Ar gvesmis*, ar gvesmis... diye cevap verdiler.

Onları sağır zanneden sürücü kulaklarının dibine kadar yaklaşarak sesini yükseltti, aynı sözleri tekrar tekrar söyledi. Durumu içeriden fark eden bu saturların yazarı, bu sağırlar diyalogunun imdadına yetişti. Sürücü ona dert yandı:

- Hay allah, hayatımda bu kadar Gürcü tanıdım ama bunlar kadar cahilini hiç görmedim, dedi.

* Ar gvesmis: Anlamıyoruz.

Gürcü Güreşinin Bayrağı

Givi Kartozia

Hazırlayan: ***Fahrettin ÇİLOĞLU***

Gürcüstan çok sayıda ünlü güreşçi yetiştirdi: L. Tediaşvili, C. Lomidze, G. Sagaradze, V. Balavadze, D. Gobecişvili, V. Blagidze, R. Rurua, A. Koridze, M. Mamiaşvili, R. Abaşidze ve Givi Kartozia... Ancak bunların arasında belki de en ünlüsü Givi Kartozia'dır. Ondan sonra da kürsüye birçok yeni şampiyon çıktı, bazılarının Givi'den daha çok madalyası da var. Ama Kartozia'nın bunlardan farkı, Gürcüstan'da günümüzde de bir numaralı güreşçi sayılmasıdır. Kartozia, Gürcü güreş ekolünün bayrağı sayılmaktadır. Halk bugün de Kartozia'yı yürekten sevmekte ve onu Olimpiyat şampiyonu olarak anmaktadır.

Givi Kartozia 29 Mart 1929'da Batum'da doğdu. 1945 yılında greko-romen stilde çalışmaya başladı. 1957'de Gürcüstan Fizik Kültür Enstitüsü'nü ve 1963'te Tiflis Devlet Üniversitesi'ni bitirdi. Orta sıklette (82 kg) dört kez (1953, 1955, 1956 ve 1958) üst üste dünya birincisi oldu. Yalnızca Dünya şampiyonu ilk Gürcü güreşçi olarak değil, dünya şampiyonu ilk Gürcü sporcu unvanını aldı. O dünya şümpiyonu ilk Gürcü olmanın gurunu duymakla birlikte, kendini öne çıkarmayı sevmez, yaptıklarıyla anılmayı tercih eden bir sporcuydu.

Kartozia'nın dereceleri:

1951. Sovyetler Birliği Şampiyonası. 17-28 Haziran, Odesa. Orta sıklet. Üçüncülük.
1951. XI. Dünya Öğrenci Oyunları. 8-10 Ağustos, Berlin. Orta sıklet. Birincilik.
1952. Sovyetler Birliği Şampiyonası. 16-20 Kasım, Erivan. Orta sıklet. Birincilik.
1953. XVIII. Dünya Şampiyonası. 21-24 Nisan, Napoli. Orta sıklet. Birincilik.
1953. Sovyetler Birliği Şampiyonası. 17-20 Mayıs, Rostov. Orta sıklet. Birincilik.
1953. Uluslararası I. Gençler Dostluk Spor Oyunları. 12-24 Ağustos, Bükreş. Orta sıklet. Birincilik.
1954. Sovyetler Birliği Şampiyonası. 21-25 Kasım, Riga. Orta sıklet. Birincilik.
1955. XIX. Dünya Şampiyonası. 21-24 Nisan, Karlsruhe. Orta sıklet. Birincilik.
1955. Sovyetler Birliği Şampiyonası. 21-24 Kasım, Saratov. Orta sıklet. Birincilik.
1956. Dünya Kupası. 28-31 Mayıs, İstanbul. Orta sıklet. Birincilik.
1956. XVI. Olimpiyat Oyunları. 3-6 Aralık, Melbourne. Orta sıklet. Altın madalya.
1958. XX. Dünya Şampiyonası. 24-27 Temmuz, Budapeşte. Orta sıklet. Birincilik.
1960. XVII. Olimpiyat Oyunları. 26-31 Ağustos, Roma. Ağır sıklet. Bronz madalya.

Klarceti Gürcüsü

II

Şuşana PUTKARADZE

MORFOLOJİK ÖZELLİKLER, AD ÇEKİMLERİ, SAYI TÜRETİMİ

Kökü ünlüyle biten adları yalın durumda çekim ekleriyle birlikte görüyoruz: ნენეც გვიყვარდა (neneis gvikvarda), უნახა დაი (unahia dai)... Gövdesi ünsüzle biten adlar yalın durumda ender olarak gövde durumunda karşımıza çıkar: ლახანამ თავ ქნა (lahanam tav kna)... Çıkma durumunda (ვითარებითი ბრუნვა) olması gereken eylem ekleri yalın durumda (სახელობითი ბრუნვა) karşımıza çıkabilir: ოურქულად გაწყალა (Turkulai vatzavli), წევდეს სანახევლად (tzevden sanahvelai)... Birçok Gürcü lehçesinde benzer durumlara rastlanır. Böylesi durumlardaki benzer örneklerde ა (a) ünlüsü, çıkma durumunun (ვითარებითი ბრუნვა) en eski bir takısı olarak algılanmıştır. Eden durumunun (მოთხრობითი ბრუნვა) arkaik "მან" (man) takısının kullanıldığı da kanıtlanmaktadır: ბაბომან იცის (baboman itsis), ძმამან წეიყვანა (dzmaman tzeikvana)... Trapeni köyünün dilinde işte bu arkaik "მან" (man) takısı kullanılmaktadır. Yönelme durumunda (მიცემითი ბრუნვა) gövdesi ünsüzle biten adların çekim ekleri genellikle kaybolmaktadır. Eklerin korunmasına, vurgulu ünlünün eklenmesi yardımcı olmaktadır.

Livana şivesinde çıkma durumunun (ვითარებითი) yerini ზე (ze) son eki almış yönelme durumu (მიცემითი) almaktadır: დიდ'ზე გაი'ხედება (didze geizdeba), იმდინ'ზე იყიდვის (imdonze ikidvis). Tamlayan durumunu (ნათესაობითი ბრუნვა) belirten ს (s) eki bazen kaybolmaktadır: გ'ხაპარშა არი (gizipirşi ari), გაკეთდება ეგელი საჭმელი (gaketdeba kveli saçmeli)...

ვ (v) ile biten adların ებ (eb) ile yapılan çoğullarında iki ე (e) bir araya geldiğinde Livana şivesinde ünlü yitimi ortaya çıkmaktadır. არაან ეს ღელიები (arian es ğeliebi) (ეე leel ---> ე eel)... ა (a) ile biten adların ები (eb) ile yapılan çoğulları ünlü yitimine uğramıyor ve gövdelerindeki iki ე(e) ünlüsü varlığını koruyor: ძველი გზეებია (dzveli gzeebia), ფიქიები არი (tkebits ari)... Benzeri örneklerde sonraki aşamada ender olarak bütünsel bir değişim tam olarak kendini göstermektedir (ეე leel ---> ეე leel ---> ე iel): ძმაები მეყვან (dzmiebi mkavan)... Ancak, böylesi değişimlere Acara ve Meshet-Cavaheti şivelerine oranla Livana şivesinde nadiren rastlanmaktadır. ნ 'li (n) çoğul biçimlerinde de buna rastlanmaktadır: ზოგნი (zogni), სხვანი (shvani)... Seyrek olmakla birlikte bazen her iki çoğul ekinin birlikte kullanıldığı durumlar da görülmektedir: სხვანები ცევდენ (shvanebi tzeviden)..

Livana şivesinde de sık sık Farsça kökenli "თანე" sözcüğü sayı sıfatlarıyla birlikte kullanılır: ოთხ თანე კბილი აქ (othi tane kbili ak), ორი თანე ბაჭი მეყვს (ori tane biçi mkavs)... Belirsiz sayıyı belirten sözcük olarak da "დრამა" (drami; az anlamında) kullanılmaktadır: დრამა ხართ ქარდველები (drami hart kartvelebi)...

Yüzyıllar boyunca yabancı dil ortamında olmak buralıların Gürcücesinde belirli etkiler yapmıştır. Bu etki sıfatlarda da kendini göstermektedir.. Bazı sıfatlar, Türkçe yoluyla giren sözcükler tarafından kullanım dışı bırakılmış. Bunlar arasında ჩაგი (çigi; çiğ), ხავგლი (zavali; zavallı), ჭ.ძ.ი (eski), ინჯე (ince) sayılabilir. Livana şivesi ახალგაზრდა'ყი (ahalgazrda) bilmiyor. Bunun yerine ახალი (ahali), ახალმოზდე (ahalmozde) ya da Türkçe ჯენჯი (jenci) kullanılıyor. აქაური (akauri), აქაური (ikauri) gibi sıfatlar giderek değişikliğe uğrayarak, აქეური (akevri ხქაური-აქაური- აქეური) ve აქეური (ikevri), აქაველი (akaveli), აქეველი (ikaveli) biçimiyle karşımıza çıkıyor. პატარა'ნის (patara) yerini genellikle პატინა (patina) almıştır

Livana şivesinde ოვან (ovan) soneki Acara, Guria ve Imerhevi şivelerindeki gibi sıfatlarda derecelendirmeyi anlatır ve aynı zamanda çoğul anlamı ile yüklüdürler: ჩემებოლვანი (çemtolvani), დიდრიანი (didroani), პაწუანი (patzuani), პატიტვანი (patitvani)... Klarceti şivelerinde (İmerhevi, Maçaheli) pekiştirme türetme işlevini Arapça ve Türkçe kökenli ekler, yardımcı sözcükler almıştır: ენ, ეჯერ, დაბა ; დაბა ცეველი (daba dzveli), ეფეი ბაღალი (epey mağali), ენ ბავი (en şavi)... 1. kişi adılı (პირველი პირის ნაცვალსახელი) "მე" (me), bazı takılar (ო-o, ც-ts) aldığında vurgulu ა'ya(a) gerek duyar: სახელებ მეაც გვტეგი (saheleb meats getkvi), მეაც გარა აქ (meats

vara aka), შეაო არჯანნი ვარაო (meao arcivanni varao)... "ვჰთონ" (tviton), "თავიხაო" (tavisit), "თავად" (tavad) adillarının yerine "ძმისთვლა" (mistala), "თავითთვლა" (tavitala) karsımıza cikarken "თქვენთვის" (tkventvis) ve "თქვენად" (tkvenad) adillarının işlevi "თქვენთათვლაზეა" (tkventatala) yüklenmiştir. "მძაო" (misi) adılı sık sık "თავისი" (tavisi) ve "თავითთაო" (tavimti) anlamında kullanılmaktadır. "თავისთვის" (tavistvis) ve "თავისად" (tavisad) biçimleri "მისთვ" (misat) (<--მისად) ile yer değiştirmektedir. "ჯაჯა" (jajja) takısı, bir kural çerçevesinde adıllara eklenme ve fonetik süreçlerden dolayı s'nın (a) düşmesi, ünsüzlerin değişimi bir sonucu olarak biçim değiştirmiştir. "რაცხ" (ratsh), ვინცხა (vintsha)...

Livana şivesi "როგორ"yi (rogori) bilmiyor, onun yerine "რაგა" (ravi) kullanılıyor: რაგაი გახდა? (ravai gahda?)..

SÖZDİZİM ÖZELLİKLERİ

Livana şivesinde kökü ünsüzle biten tamlayan ve tamlanan arasındaki uyumun bozulması eğilimi vardır. Bu da sözdizimsel ilişkilerin basitleştirilmesinin bir belirtisidir. Tamlayan kök itibarıyla tamlananla uyum sağlamaya çalışmaktadır. ჩემ ბაღვმა თქვა (çem bağvma tkva), შაგ სახსლმა გაბოგდა (şav sishlma gamovda), თეთრ პირათ დემეხსგე (tetr pirit demexsge)... Tamlayanı tamlananın yanında nadiren yalın durumda ხახელობითი ბრუნვა) görebiliriz: მოზარდი ფარჩებმაც ცეცხ (mozardi ğarçebmats itsian)... Bu Laz şivesinin (Ჭანური) özüdür. Bilindiği gibi Zan şivesinde (Megrel-Ჭანური - Megrel-Can şivesi) yalnız ünlüyle biten tamlayan değil, ünsüzle bitenler de değişmeden kalmaktadır. Kökü ünsüzle biten tamlayan, tamlanan ile yalın durumda uyum göstermektedir.

Özne anlam itibarıyla yüklemi tekil-çoğul olma bakımından kendisine uydurmaktadır: ძგალათ ხალხი ფუხარა იოგნენ (zvelat halhi puhara ikvnen)... Bazı geçişsiz fiillerin ikinci serisinin çekimleri sırasında özne yalın durum yerine eden (ergatif) durumunda (მოთხრობითი ბრუნვა) olabilir: მოგდენ აგიწებმა (movden itgentebma). თოგლმა დაღსა (tolvma dadnsa)...

Livana şivesinde, Gürcüce için alışılmamış sözdizimsel yapılar göze çarpar. Örneğin, fiil çekimlerinin birinci serisinde özne eden durumundadır (მოთხრობითი ბრუნვა): მარადიდლებმა ატეგიან (Maradidlebma itkvian), ძან იძახის (min idzahis), გენჯებმა ალარ წადინებენ (gencebma agar tzadinoben), ამან გურჯიჯი ჩეიკითხავს (aman Gurcica çeikithavs), რაზილებმა ასე აჯებიან (Rizelebma ase icebian), ასე ატეგიან ჭილებმა (ise itkvian dzvelebma)... Burada Laz şivesinin (Ჭანური) etkisi açıkça görülmektedir. Laz şivesinde geçişli fiilin öznesi her zaman eden durumundadır (მოთხრობითი ბრუნვა).

Laz şivesinde (Ჭანური), eğer fiil geçişliyse fiilin zamanı ne olursa olsun tümleç her zaman yalın durumdadır (ხახელობითი ბრუნვა). Bugünkü Livana şivesinde geçişli fiillerin birinci serisinde düz tümlecin yalın durumda olması gibi yerleşik yapılar, Laz şivesinin (Ჭანური) etkisinin bir sonucu olarak açıklanabilir: ამან კარგი ჩეიკითხავს ჭიობი (aman karga çeikithavs kitabi), კვერცხი ჩაიქცხან (kvertshi çaateham), ხოშავი ჩაგუარგამ (hoşavi çavkaravt), კაკალი დაგაყარვამ (kakali davakaravt), სიმღერა რატომ არ იძახით? (simğera ratom ar idzahit?), ტკიჩუეფს ლაპარაკი (ditzkeps lapaaraki), წუალი დაგასხამთ (tzkali davashamt)...

Livana vadisi Gürcücesi, 400 yıldan fazla bir süredir yabancı bir dilin etkisinde yaşamakta ve kendince gelişmektedir. Bu durum Livana şivesinin Türkleşmesine neden olmuştur. Türkçenin etkisi belirli ölçülerde sözdizimi ve kelime hazinesinde kendini göstermektedir; ancak bu etki her alanda gözle görülür türden güçlü değildir. Gürcüce, Livana vadisinde içine düştüğü güçlüklerde varlığını korumuş ve özgün biçimini oldukça iyi bir biçimde korumuştur. Livana şivesinin temelinde, eskiye özgü ögeler, Türkçenin etkisinden daha güçlüdür.

Pereidan (İran'da) ve İngilo (Azerbaycan'da), Mesheti-Cavaheti ve Acara-İmerheti şivlerinde olduğu gibi, Livana şivesinde de yabancı bir dilin sözdizimsel kalıntılarına rastlanmaktadır: სკოლაში მასწავლებლობა ვაჟიობა (skolaşi mastzavlebloba vicebi; მგმასწავლებლობ, ზოგან ორპირ იჯებან გათხანა (zogan orpir icebian gatohnasa; ორჯერ თხნიან), ჩვენ არ ვიჯებით სალჩსა (çven ar vicebit sakmesa; არ ვჭრობებით)...

Bazen sözdizimsel yapıda ad yabancı sözcük, fiil ise Gürcücedir: მასთალაი ფერიშანი გახდა (mistalay perişani gahta; გაგერანდა, განაგდ ურდა), ალიშვერიშ იჯება (alişveriş iceba; გვჭრობს), გენჯობაში ავჯობებს გიჩვიდი (gencobaşi avcobas viknevdi; ცნაღიობიდი, duniaze moida (dunyaze moyda, ღაბადიდი)..

Livana şivesi, Klarceti'nin çok değişik ve zengin şivelerinin en önemlilerinden biridir. Bu şivenin layıkıyla araştırılması Gürcü dilbilimciler için son derece ilginç materyal sağlayacak ve Gürcü dilinin tarihinin birçok sorununu çözeceği gibi, hem Gürcüce-Lazca, hem de Gürcüce-Türkçe arasındaki ilişkileri de aydınlatacaktır.

(Gürcüceden çeviren: Hasan ÇELİK)

* *Literaturuli Sakartvelo* (14 Ekim 1994, sayı: 41, Tiflis) adlı gazeteden alınmıştır.

Gürcüce Derlemeler

AĞITLAR VE DUALAR

Derleyen: **Muammer YAMAN**

მანდორ მანდორ წკალი მდის*
დესსენათ და დეიფრანოს
ჩემ საყვარელ ქწანება
დესსენათ და დეიწანოს

რუსის ჩიუკი ქი გეგვსნას
მეგასოება ბანბაძობა
შენის ტანაი მოწოფული
სხვა ხომ არა დეიბადება

✿ ✿ ✿

დედაგ რატომ გამათხოვე**
ახე პატანა ქალი (კო)
მერ შეგიწერ ოჯახობა
მერ მეცოტანე წუალი (კო)

ქმარმა უარშა გამომაგდი
მულმა უარი ჩემიკლიტო
გენაშვალე ჩემ დედამთალ
ამანაც უარი გემიდ.

✿ ✿ ✿

ქართული დუა
ავათ ავათ მინაგნასე
თან წამალი მომიტანე
წამალმა თუ არა გარგო
ბელინჯასე წემიუვანე

წამალმა თუ არა მარგო
შავი უუეო გემიკე
შავი უუეო თუ არა მარგო

(Kaynak kişi: Remzi Küçük [Azıraur], 1905, Kartla [Bıçkıatik köyü]-Hendek)

* '93 Muhaciri olarak Hendek'e gelen bir grup Gürcü, o tarihlerde Osmanlı ordusunda yüzbaşı olarak görev yapan Gürcü kökenli bir subay tarafından bugünkü Nuriye köyüne yerleştiriliyor. Daha sonra. Birinci Dünya Savaşı sırasında bu köyden tek evladını askere gönderen annenin oğlu için söylediği ağıt

** Gittiği yerde gelinlik yapamayan bir kızın annesine yakıtığı ağıt

çveneburi'den Çağrı !..

çveneburi dergisi, Türkiye'deki Gürcülerin yaşadığı köyleri tanıtan yazılara yer verecektir. Bunu gerçekleştirmek için siz değerli **çveneburi** okurlarından katkı beklemektedir. Köyünüzün tarihini, eğer göç yoluyla gelinmişse nasıl ve ne zaman göç edildiğini, nüfusunu, yaşam biçimini, gelenek ve görenekleri, Gürcüce konuşulup konuşulmadığını, doğum, nişan ve düğün âdetlerini, varsa geleneksel şenlikleri, hâlâ anlatılmakta olan masal ve hikâyeleri, gerçek yaşamdan ilginç olayları vs. bize yazıp gönderiniz. Köyünüzün fotoğraflarını ve köyde yaşayan kişilerle ilgili ilginç fotoğrafları da yazınıza ekleyiniz. Yazınızı hazırlarken bu sayıda yer alan Muçaheli köylerine ilişkin yazıdan yararlanabilirsiniz. Bu çalışmaya yapacağınız katkılardan dolayı **çveneburi** dergisi adına şimdiden teşekkür ediyoruz.

Deda Ena

Hazırlayan: ***Rüya ÖZKALKAN***

ღობე.....çit	ბულბული.....bülbül
ბაღი.....bahçe	ბალი.....kiraz
ძმერის.....şarkı söylüyor	ლომი.....aslan
დედა.....özel ad	ღრიალებს.....kükrüyor
გადადის.....üzerinden geçiyor	გალობს.....şakıyor, ötüyor
გიზო.....özel ad	ხორბალი.....buğday
მამალი.....horoz	გარბის.....koşuyor
ხე.....ağaç	ლეღვი.....incir
ზის.....oturuyor	გემრიელი.....lezzetli
ბეღელი.....serender	ხილი.....meyve

დედა ბაღში ძმერის. გიზო ღობეზე გადადის. მამალი ხეზე ზის.
ლომი ღრიალებს. ბულბული გალობს. ბეღელში ხორბალია.
მამალი გარბის. ბალი და ლეღვი გემრიელი ხილია.

ყ —— k

ჟ —— j

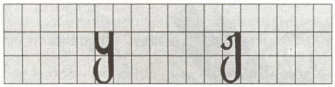

ბაყაყი ..... kurbağa

უგელი. ..... peynir

უვავილი. ..... çiçek

ღიღინებს ..... vraklıyor

უაყაჩო ..... gelincik (çiçek)

უვავი. ..... karga

უუვარს ..... seviyor

მაუვალი. ..... böğürtlen

სამშობლო ..... vatan

ჩემი ..... benim

მამა ..... baba

მიუვარს ..... seviyorum

უანა ..... tarla

შემოავლო ..... çevirdi

ჟირაფი. ..... zürafa

მაღალი. ..... yüksek

გარაჟი ..... garaj

დიდი ..... büyük

ჟურნალი ..... dergi

ჩვენი ..... bizim

ეუვანი ..... çan

ჟანგიანი ..... paslı

ბაყაყი ღიღინებს. უგელი გემრიელია. უაყაჩო უვავილია.
უვავს უგელი უუვარს. მაუვალი გემრიელია. მიუვარს ჩემი სამშობლო.
მამამ უანას ღობე შემოავლო. ჟირაფი მაღალია. გარაჟი დიდია.
ჩვენებური ჩვენი ჟურნალია. ეუვანი ჟანგიანია.

Deda Ena'dan

ბ უ დ ე·

ეს ჩიტის ბუდეა. ბუდე მომრგვალოა. ჯამსა ჰგავს. გაკეთებულია ბუჩქზე. ბუდეში ვხედავთ ოთხს ბარტყსა. პირები ბარტყებს დაღებული აქვთ,საჭმელს ელიან. იცქირებიან დედა ჩიტისაკენ. დედა ჩიტი მოფრენილა და მოუტანია მატლი; მატლი ნისკარტით უჭირავს. უნდა მატლი ბარტყს ჩაუდოს პირში.

Yuva

Bu kuş yuvasıdır. Yuva yuvarlakçadır. Kaseye benziyor. Çalılıkta yapılmış. Yuvada dört yavru görüyoruz. Yavruların ağızları açık, yiyecek bekliyorlar. Anne kuşa bakıyorlar. Anne kuş gelmiş ve kurtçuk getirmiş; kurtçuğu gagasında tutuyor. Kurtçuğu yavrularının ağzına vermek istiyor.

çveneburi'den Çağrı!

çveneburi dergisi, "Çveneburi Potreler" adı altında, Türkiye'de Gürcü kültürü, sanatı, halk dansları, müziği gibi, değişik alanlarda etkinlik gösteren kişileri tanıtan yazılara yer verecektir.
Bunun ilk örneği olarak, Hayri Hayrioğlu verilmiştir.
Yaşamınızı ve etkinliklerinizi anlatan yazıları, fotoğraflarla birlikte bize gönderiniz. İlginize **çveneburi** dergisi adına şimdiden teşekkür ediyoruz.

Hayri Hayrioğlu

Hazırlayan: ***Fahrettin ÇİLOĞLU***

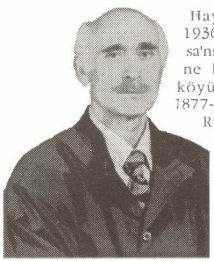

Hayri Hayrioğlu, 1936 yılında Bursa'nın İnegöl ilçesine bağlı Hayriye köyünde doğdu. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ('93 Harbi) sonrasında, Gürcüstan'ın Acara bölgesinden göç edip Hayriye köyüne yerleşen bir ailenin üçüncü kuşaktan torunlarındandır. İlkokulu tamamladıktan sonra, 1955'te Bursa Erkek Sanat Enstitüsü'ne bağlı yapıcılık kursunu bitirdi. 1960'da İstanbul Yıldız Polis Okulu'na girdi. Okulu bitirdikten sonra çeşitli yerlerde, zaman zaman sürgün yerlerinde görev yaptı. 1982 yılında polis memurluğundan emekliye ayrıldı.

Gürcüceyi aile içinde öğrendi. Daha çocuk yaşta Gürcü halk deyişlerini, manilerini kaleme almaya çalıştı. 1951'de, Gürcücenin kendine özgü bir alfabesi olduğunu öğrendi. Kısa sürede kendi kendine, Gürcü alfabesiyle okuma-yazmayı geliştirdi. Bundan sonra Kafkas halklarının tarihi, edebiyatı, sanatı, kültürü gibi konularda araştırmalara girişti. Bu alanlarda yayımlanmış literatürü izlemeye çalıştı. Öte yandan şiir ve öyküler yazdı. "Ellerinde Sihirli Değnek" dizesiyle başlayan ve Muğla'da bir gazete çıkan şiiri, bestelenerek şarkı oldu.Yurt içinde ve yurt dışında yazıları basıldı. Eski **çveneburi** (1977-1979) dergisinde V. Hayri Hinkiladze, II. Vahtang Hinkiladze gibi takma adlarla ve yeni **çveneburi** (1993-->) dergisinde, özellikle çeviri olarak çok sayıda yazısı yayımlandı. Hayrioğlu, daha çok bir çevirmen olarak tanındı. "Gürcü Masalları" serisinde *Tembel Adam* ve *Güneşin Kızı* adlı kitapları çevirerek Türkçeye kazandırdı. *Tembel Adam* Cem Yayınevi'nde ve *Güneşin Kızı* Esin Yayınevi'nde basılarak piyasaya çıktı.

Bu arada, Muhammed Vanilişi ile Ali Tandilava'nın kaleme aldığı ve 1964'te Gürcüstan'da yayımlanmış olan *Lazların Tarihi*'ni Gürcücesinden Türkçeye çevirdi. Bu kitabın bir bölümünü eski **çveneburi** dergisinde yayımladı. 1992'de Ant Yayınları arasında piyasaya çıkan ve kısa sürede ikinci baskı yapan *Lazların Tarihi*, kamuoyunda büyük ilgi gördü ve yer yer tartışmalara neden oldu. Çalışmalarıyla Gürcüstan'daki kültür çevrelerinin de ilgisini çeken Hayrioğlu, çağrılı olarak gittiği Tiflis'te İlia Çavçavadze ve Akaki Tzereteli'nin jübilelerine katıldı. Yakın dönemde, Gürcü yazar Aleksandre Ghaidze'nin *Köprü* (*Hidi*) adlı oyununu çevirdi ve oyun Trabzon Devlet Tiyatrosu tarafından sahneye kondu. Bugün İnegöl'de oturmakta olan Hayri Hayrioğlu çalışmalarını sürdürmektedir.

Çveneburi'den haberler...

Saraybahçe Belediyesi 1. Kitap Fuarı ve Yazarlar Günleri

İzmit Büyükşehir Belediyesi sınırları içindeki Saraybahçe Belediyesi, 16-24 Haziran 1995 tarihleri arasında "Saraybahçe Belediyesi 1. Kitap Fuarı ve Yazarlar Günleri" adı altında kitap fuarı düzenledi. Kitap ve yazarlar fuarına, birçok ünlü yazarın yanı sıra dergimizin yayın yönetmeni Fahrettin Çiloğlu ve Gürcüceden çevirileriyle tanınan Hayri Hayrioğlu da davet edildi. 23 Haziran 1995 cuma günkü programlarında, Fahrettin Çiloğlu Dilden Dine, Edebiyattan Sanata Gürcülerin Tarihi adlı kitabını; Hayri Hayrioğlu Gürcüceden çevirdiği "Gürcü Masalları" serisinden Tembel Adam ve Güneşin Kızı ile yine Gürcüceden çevirdiği Lazların Tarihi'ni imzaladı. Çiloğlu ve Hayrioğlu'na, Saraybahçe Belediye Başkanı Hikmet Erenkaya adına Başkan Yardımcısı Ertuğrul Kazancıoğlu tarafından birer plaket verildi. çveneburi dergisi de etkinliklerin yapıldığı Sanat Sokağı'nda, bugüne kadar çıkan bütün sayılarını, Gürcülerin Tarihi adlı kitabı, Kalan Müzik'ten çıkan "Kafdağı'dan Ezgiler", "Gürcüstan Halk Müziği" ve "Azerbaycan Halk Müziği" adlı kasetleri sergiledi.

Emeğe Saygı

İnegöl ilçesinin Hayriye köyünde 2 Haziran 1995 cuma günü bir sergi açıldı. Halk Eğitim Merkezi'nin açtığı biçki, nakış ve dikiş kursunu bitiren öğrenciler ürünlerini sergilediler. Bu sergiyi diğerlerinden ayıran fark "emeğe duyulan saygı"ydı. Hayriye köyünün aydın genç kızları, köylerinin kalkınması için mücadele eden ve bugünkü konuma gelmesinde büyük emekleri geçen iki değerli insanı unutmadılar. Sergi salonuna girildiğinde belki de göze çarpan en güzel köşeydi, "Öğretmen Faik Ertan ve Mimar Ahmet Özkan"a ayrılan köşe. Bu köşede bütün Gürcü çalgı aletlerine, folklor giysilerine, Kafkas figürlü bir tabloya ve bu iki değerli insanın resimlerine yer verilmişti. Hayriye köyünün bu kadirbilir genç kızlarını kutluyor ve geleceklerinin aydınlık olmasını diliyorum.

(Elmas ATABAY TAVADZE)

Teşekkürler İnegöl Kafkas

İnegöl'de 2 Haziran 1995 cuma gecesi muhteşem bir Kafkas şöleni yaşandı. Derneğimiz ekiplerinin mükemmel gösterileriyle başlayan gece, Kamil Sönmez'in coşkulu konseriyle devam etti. Çekiliş için verilen kısa bir aradan sonra halk dansları ekibi yeniden sahneye döndü. Gösterileri dernek çatısı altındaki iki ayrı ekip gerçekleştirdi. Birinci ekip alışık olduğumuz halk danslarını zengin bir kadro ile sergilerken, yakın tarihe kadar dansçıların hemen hemen hepsinin de öğrencim olmalarından ayrıca gurur duydum. Ancak eski öğrencilerim yaklaşık bir yıldan beri kendi çabalarıyla bir şeyler yapabilmek için uğraştılar ve bunu da başardılar. İkinci ekip büyüklerden oluşan bir ekipti; daha önceki yıllarda ekipte yer alan, ama çeşitli nedenlerle ayrılanlardan oluşuyordu. Gösterileriyle büyük ilgi toplayan bu ekip, özellikle folklorik tiyatro olan "Lelo"yla izliyicileri coşturdu. Gecenin davetlileri arasında bulunan Gürcüstan'ın Ankara Büyükelçisi Nodar Komahidze ve eşi, gösterileri ayakta alkışladılar.

Bu güzel şöleni bizlere izleme fırsatı veren, bu gecenin mükemmel olması için çalışan herkesi kutluyorum. Tüm emeği geçenleri saygıyla selamlıyor, bir sonraki Kafkas şöleninde tekrar buluşmayı diliyorum.

(Elmas ATABAY TAVADZE)

çveneburi
ve "Unutturulan Azınlık!"

Evrensel gazetesi 27 Haziran 1995 tarihli sayısının "Kültür" sayfasında çveneburi dergisine kısaca yer verdi. "Dünyada ne kadar Gürcü var?" başlığı altında verdiği haberde, çveneburi'nin 13. sayısındaki yazılara ve yazarlarına değindi. Haberin girişinde, "Dünyada Ne Kadar Gürcü Var? başlıklı yazıda tarihten başlayarak Gürcülerin maruz kaldığı köle ticareti, Osmanlı-Rus savaşı sonunda yaşanan göç olgusu ve Sovyet cumhuriyetlerine olan göç olgusu ele alınıyor" dendi.

Öte yandan 25 Haziran 1995 tarihli Yeni Politika gazetesi, Fahrettin Çiloğlu'nun İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi'nin konuğu olarak 21 Haziran 1995 çarşamba akşamı yaptığı konuşmaya yer verdi. "Türkiye'de Bir Etnik Topluluk: Gürcüler" adı altında yapılan konuşma, Yeni Politika gazetesinin 23 Haziran sayısında, Mihribân Artıklar imzasıyla "Unutturulan Azınlık: Gürcüler" başlığı altında haber yapıldı. Konuşmacının söylediklerinin farklı bir vurgu ve yorumla verildiği haber yazıda, özetle şu görüşlere yer verildi: "çveneburi dergisinin yayın yönetmeni Fahrettin Çiloğlu, Osmanlılardan bu yana Gürcülerin Anadolu topraklarındaki etnik tarihi, dini, edebi ilişki ve gelişmeleri hakkında bilgiler verdi. Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altına giren Gürcülerin, Müslümanlığı kabul ettikten sonra kendi kültürlerinden kopuşu yaşadıklarını anlatan Fahrettin Çiloğlu, Gürcülerin kültürel etkinliklere 1960'tan sonra başladıklarını ifade etti. Çiloğlu, Türkiye'de Müslüman Gürcülerin yanında Katolik ve Musevi olan Gürcülerin varlığına da işaret ederek Katolik ve Musevi Gürcülerin Lozan Antlaşması'na göre gayrimüslim kabul edildiklerini, Katolik Gürcülerin de 6-7 Eylül Olayları sonrasında diğer gayrimüslimler gibi Batı Avrupa, Latin Amerika ve ABD'ye göç etmek zorunda kaldıklarını hatırlattı."

❐

Gürcüstan halk müziği

Kalan Müzik, 'Halklardan Ezgiler' serisi içinde 'Gürcü Halk Müziği' adlı kaseti piyasaya çıkardı. Iberya Özkan (Melaşvili) tarafından derlenen kasette, 20 parça yer alıyor. Tsekva Açaruli, Satrpialo, Hasanbegura, Popuri, Kartuli halhuri simgerebis temebze, Çiçe tura, Mtzkemsis giğini, Horumi, Tuşuri satrpialo I, Tsekva davluri, Tuşuri satrpialo II, Tzintzkaro, Geregil, Kartuli satsekvao, Glesav da glesav namgalo, Megruli satrpialo, Garekahuri saçidao, Tsekva Kartuli, Elesa, Kuça kuça davdivar, Ar gakotso ar ikneba. 'Halklardan Ezgiler' serisinden ayrıca "Azerbaycan Halk Müziği", "Ermeni Halk Müziği", "Orta Asya Cumhuriyetleri Halk Müziği" kasetleri de piyasaya sunuldu. Kalan Müzik daha önce "Kafdağı'ndan Ezgiler" adlı Kafkas müziği kaseti çıkarmıştı.

26 Mayıs

26 Mayıs, Gürcüstan'ın 1918'de Çarlık Rusya'sından bağımsızlığını kazanmasının yıldönümüydü. Gürcüstan'ın ulusal bayramı olarak kutlanan bugün için, Ankara'da Gürcüstan Cumhuriyeti Büyükelçiliği de 25 Mayıs Perşembe akşamı Ankara Palas Devlet Konukevi'nde bir resepsiyon verdi. Burada Gürcüstan'ın bağımsızlığının 77. yılı coşkuyla kutlandı. 19:00-21:00 saatleri arasında öngörülen resepsiyon, davetlilerin istekli katılımıyla, halk dansları ve şarkıların eşliğinde daha geç saatlere kadar sürdü.

Resepsiyon, Büyükelçi Nodar Komahidze ve eşinin, Müsteşar Viktor Çikaidze ve eşinin, Gürcü kökenli işadamı Nihat Gökyiğit'in davetlileri kapıda karşılamalarıyla başladı. Resepsiyona Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Hüsamettin Cindoruk, Gürcü kökenli Tarım ve Köyişleri Bakanı Refaiddin Şahin, Gürcü kökenli Orman Bakanı Hasan Ekinci, Trabzonsporlu Gürcü futbolcular Arçil ve Şota, işadamı Nurettin Çarmıklı, çveneburi dergisi çevresi ve çok sayıda Türkiyeli Gürcü katıldılar. Resepsiyon sırasında "Kafdağı Triosu" küçük bir konser verdi. Kutlamalar daha sonra davetlilerin birlikte katıldığı Gürcü halk danslarıyla sona erdi.

Büyükelçi Nodar Komahidze, 26 Mayıs nedeniyle basına yaptığı açıklamada, Gürcüstan'ın Sovyeler Birliği'nin çöküşüyle yeniden kavuştuğu bağımsızlığını ilk tanıyan ülke olan Türkiye'ye yardımlarından dolayı teşekkür etti. Öte yandan, siyasi istikrarına yeniden kavuşmakta olan Gürcüstan'da Türkiyeli işadamlarını yatırım yapmaya çağırdı.

Hoş geldin Ahmet Beka!

Hacer - İberya çiftinin ilk çocukları Ahmet Beka Özkan (Melaşvili), 7 Haziran 1995 çarşamba günü saat 02:00'de dünyaya geldi. çveneburi dergisi olarak Ahmet Beka'ya sağlıklı bir yaşam, yeni anne - babaya çocuklarıyla mutlu bir beraberlik diliyoruz.

çveneburi'den Çağrı!

çveneburi dergisi, Gürcülerin göçü ve sonrasına ilişkin yazı ve fotoğraflara yer verecektir. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı'nın, Türkiye'nin son 150 yıllık tarihindeki göçü konu alan fotoğraf sergisine, Gürcülere ilişkin hiçbir fotoğraf, yazılı ve basılı ürün ulaşmamıştır.

Bundan dolayı **çveneburi** dergisi, bu boşluğu doldurmaya karar vermiştir. Bu da ancak sizlerin katkılarıyla gerçekleşebilir.

Gürcülerin göç ederken getirdikleri ve sonrasında ürettikleri her türlü malzemenin, giysinin, eşyanın,basılı ve yazılı ürünlerin fotoğraflarını ya da fotokopilerini, açıklayıcı yazılarla birlikte dergimizin adresine taahhütlü olarak postayla gönderiniz ya da elden ulaştırınız.

Kısa Kısa...

Hazırlayan: ***Rüya ÖZKALKAN***

Rusya, Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması'nı (AKKA) ihlal ederek Kuzey Kafkasya bölgesinde yeni bir orduyu devreye soktu. Rusya Kara Kuvvetleri komutanı General Vladimir Semyonov, Vladikavkaz kentindeki kolordu temel alınarak 58. Ordu adlı yeni askeri gücün merkezinin Kuzey Osetya'da olduğunu belirterek "Yeni ordunun kurulma ihtiyacı, Kuzey Kafkasya'daki gerginlikten kaynaklanıyor" dedi.

(*Yeni Yüzyıl*, 2 Haziran)

Rusya Türkiye'yi Çeçenya'ya ajan gönderek direnişcilere yardım etmekle suçladı. Rusya Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Grigori Karasin bu konudaki notayı önceki gün Rusya Dışişleri Bakanlığı'na çağrılan Moskova Büyükelçisi Bilgin Unan'a verdiklerini açıkladı. Rusya Federal Güvenlik Servisi dört gün önce Çeçenya'da casusluk faaliyetlerinde bulunduğu öne sürülen İshak Kasap adlı bir Türkiye vatandaşını tutukladığını açıklamıştı. Ankara bu konuda yapılan tüm suçlamaları reddediyor.

(*Yeni Yüzyıl*, 3 Haziran)

Türkiye ile Gürcüstan arasında imzalanan yatırımların karşılıklı teşvik ve korunmasına ilişkin anlaşma, Resmi Gazete'de yayımlandı. Anlaşmaya göre, taraflar kendi ülkesindeki yatırımlara, herhangi üçüncü bir ülkenin yatırımcılarının yatırımlarına uygulanandan az olmayan koşullarda, ilgili yasa ve mevzuata uygun olarak izin verecek.

(*Sabah*, 5 Haziran)

Geçen direnişçilerce nisan ayından bu yana askeri karargah olarak kullanılan 2.600 m yüksekliktekı Vedeno kabası dün Rus birliklerin eline geçti. Vedeno'nun tarihi bir önemi de bulunuyor. Kasaba 19. yüzyılda Ruslara karşı 30 yıl boyunca mücadele eden Şeyh Şamil'in de son direniş noktasıydı.

(*Yeni Yüzyıl*, 6 Haziran)

Türkiye ile Gürcüstan arasında daha önce Tiflis'te imzalanan "Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması", Bakanlar Kurulun'ca onaylandı. Resmi Gazete'nin dünkü sayısında yayımlanan anlaşmaya göre, iki ülke, taraf ülkelerin yolcularına, şahsi eşyalarına, ticari eşya ve taşıtlara, iki tarafın yetkili makamlarınca belirtilen güzergah üzerinden transit geçiş hakkı tanıyacak.

(*Cumhuriyet*, 8 Haziran)

Gürcüstan Dışişleri Bakanı Aleksandre Çikvaidze'nin 12-13 Haziran tarihlerinde Türkiye'ye yapacağı ziyaret nedeniyle yapılan açıklamada Türkiye Dışişleri Bakanlığı yetkilileri, Gürcüstan'ın Türkiye için büyük bir öneme sahip olduğunu, Orta Asya ve Kafkasya petrollerinin ve doğal gazının Türkiye'ye, buradan da dünya piyasalarına ulaştırılması için en ideal güzergahın Gürcüstan yolu olduğunu dile getirdi. Yetkililer, Türkiye'nin Ermenistan ve İran'la ciddi sorunları olması nedeniyle, boru hatları için Gürcüstan dışında bir alternatif bulunmadığını ve Orta Asya - Azerbaycan - Gürcüstan - Türkiye yolunun Ankara'nın birinci tercihi olduğunu vurguladı. Bu arada Türkiye ile Gürcüstan arasında Türközü - Ahıska (Ahaltsihe) bölgesinde yeni bir gümrük ve sınır kapısının açılacağı, açılış törenine Cumuhrbaşkanı Süleyman Demirel'le Gürcüstan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze'nin katılacağı bildirildi. Bu kapının, Ahıska Türklerinin yaşadığı Ahıska bölgesinde açılmasının da ayrı bir önem taşıdığı dile getirildi.

(*Milliyet*, 12 Haziran)

Dışişleri Bakanı Erdal İnönü, resmi temaslarda bulunmak üzere Türkiye'ye gelen Gürcü meslektaşının satranç müsabakası teklifini, "Ben ustalarla oynamam" esprisiyle yanıtladı. Bu sözler üzerine Gürcüstan Dışişleri Bakanı Aleksandre Çikvaidze, İnönü'ye "Eğer siz de satranç oynuyorsanız, görüşmeleri erteleyelim, satranç oynayalım" diyerek espri yaptı.

(*Yeni Yüzyıl*, 13 Haziran).

Enerji ve petrol ağırlıklı Türkiye - Gürcüstan ilişkileri-

ne ilişkin görüşmeler dün Ankara'da başladı. Dışişleri Bakanı Erdal İnönü'nün başkanlık ettiği görüşmelerde Bakü - Ceyhan petrol boru hattı ile Gürcüstan üzerinden doğalgaz taşıyacak boru hattının gündeme alındığı öğrenildi. Türkiye, Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle şu anda petrol boru hattının geçeceği tek güzergah olarak Gürcüstan'ı görüyor. Diplomatik kaynaklar, Gürcüstan seçeneği konusunda "Gürcüstan güvenlik garantisi veriyor. Gürcüstan ile Azerbaycan arasında bir sorun yok. Gürcüstan-Türkiye arasında da bir sorun yok. Kararı Azerbaycan ve konsorsiyumun vermesi gerekiyor" derken, ABD ve konsorsiyum güzergahın hem Gürcüstan'dan, hem de Ermenistan'dan geçmesi yönünde tavır alıyor.

(*Yeni Yüzyıl*, 13 Haziran)

Türkiye'de bulunan Gürcüstan Dışişleri Bakanı Aleksandre Çikvaidze, Tarım ve Köyişleri Bakanı Refaiddin

Cep Telefonunda Ekonomik İncelik

Eni Sadece 2 cm.

Yurt Çapında Yaygın Teknik Servis Desteği ile Çalınmaya ve Hasara Karşı 1 Yıl Sigortalı Netaş Her Cep İçin İdeal GSM Cep Telefonu

Netaş

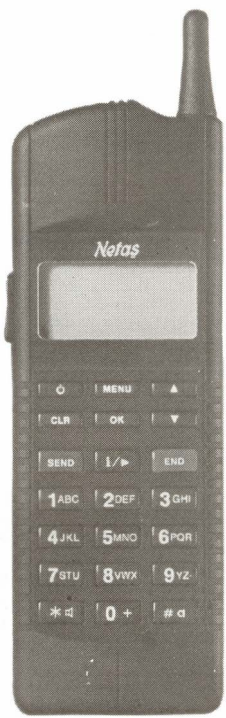

Yetkili Satıcısı

LİDER ELEKTRİK

Sakarya Cad. No: 98/2
Adapazarı
Tel: 277 84 27 - 272 88 66
274 66 48
Fax: 271 46 48

Şahin'i makamında ziyaret ederek bir süre görüştü. Çikvaidze görüşmede, tarım alanında ve Karadeniz'de balıkçılık konusunda Türkiye ile işbirliği yapabileceklerini kaydederek, Türk işadamlarını Gürcüstan'da yatırım yapmaya çağırdı.

(*Türkiye*, 14 Haziran)

Çeçen direnişçilerin son kalesi olan Şatoy kasabasını Rus birliklerinin ele geçirdiği bildirildi. Rus ordusunun bundan sonraki hedefinin Nozay Yurt olduğu, Rusların bu kasabayı ele geçirmesi durumunda Çeçen güçleri arasında bağlantının kesileceği belirtiliyor.

(*Evrensel*, 14 Haziran)

Trabzon ile Abhazya'nın Sohumi limanı arasında yapılan feribot seferi, Türkiye'nin Gürcüstan ve Rusya ile ilişkilerinde büyük kriz yarattı. Gürcüstan Dışişleri Bakanı Aleksandre Çikvaidze, bu seferlerin durdurulmasını istedi. Ankara, Gürcüstan ve Rusya'nın baskısıyla, Abhazya'dan gelen tüm gemilere limanlarını kapattığını açıklamak zorunda kaldı. Dışişleri Bakanlığı, tüm liman işletmelerine talimatname göndererek Sohumi-Trabzon seferi yapan feribotları "güvensiz güzergahta giden gemi", yani "hiçbir ülke tarafından korunmayan korsan gemi" ilan etti.Öte yandan Moskova, Sohumi'ye giden feribotla Türkiye'den Çeçenya'ya silah ve gönüllü taşındığından kuşkulanıyor

(*Hürriyet*, 15 Haziran)

Çeçenya'daki Rus işgalini protesto ettiklerini söyleyen silahlı 200 Çeçen milis Stavropol bölgesinin Budennovsk kentine önceki gün düzenledikleri ve en az 75 kişinin ölümüne yol açan baskını sürdürüyor. Kentin hastanesinde 1.500 kişiyi rehin tutan milisler, rehinelerden 5'ini öldürdüler. Eylemi gerçekleştirenlerin yeni kurulmuş olan "İslam Mücahitleri" adlı bir örgüte mensup oldukları ve bu örgütün eylemlerini Dudayev'in desteklemediği açıklandı. Stavropol'da yaşayan Çeçen kökenliler, Çeçen milislerin sivil halkı rehin almasını kınamışlardı.

(*Yeni Yüzyıl*, 16 Haziran)

Rusya Başbakanı Çernomirdin, dün akşamdan itibaren yürürlüğe girmek üzere Çeçenya operasyonunu durdurma emri verdi. Bu arada Budennovsk kentindeki rehine krizinde, Rusya'nın düzenlediği başarısız operasyonlarda ölenler ve Şamil Basayev'in öldürdüğü kişilerle birlikte ölü sayısının 160'ı aştığı bildirildi. Şamil Basayev ve adamları, Rusların düzenlediği operasyon sırasında rehineleri kalkan olarak kullanmıştı.

(*Yeni Yüzyıl*, 18-19 Haziran)

Gürcüstan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze'nin en yakın danışmanı, Demokrasi ve Yeniden Doğuş Vakfı'nın başkan yardımcısı Suliko Habeşvili, dün başkent Tiflis'teki evinin önünde silahlı üç kişi tarafından vurularak öldürüldü. Gürcüstan İçişleri Bakanlığı sözcüsü, "Bu açıkça, Eduard Şevardnadze'yi hedef alan siyasi bir cinayettir. Çünkü Habeşvili Şevardnadze'nin yardımcılarından biriydi" dedi.

(*Yeni Yüzyıl*, 21 Haziran)

Budennovsk kentini basarak bir hastanede 1.500 kişiyi rehin alan Çeçen Şamil Basayev ve adamları, çoğunluğu "gönüllü rehine" ve gazetecilerden oluşan bir grupla Çeçenya'ya döndü. Basayev ve adamları,Çeçenya'ya girdikten sonra ellerindeki son 123 rehineyi Zandak yöresinde serbest bırakarak dağlarda izini kaybettirdi. Basayev, Rusya Başbakanı Çernomirdin ile telefonda yaptığı pazarlıkta, rehinelerle birlikte Çeçenya'ya kadar gitmesine izin verilmesi konusunda anlaşmıştı.

(*Yeni Yüzyıl*, 21-22 Haziran)

Budennovsk baskınını gerçekleştiren Şamil Basayev'in Pakistan'a kaçtığı açıklandı. Öte yandan Gürcüstan Haber Ajansı dün verdiği bir haberde, Basayev'in önceki gün Abhazya'da bulunduğunu bildirdi. Rusya Basayev'i sivillerin ölümünden sorumlu bir terörist olarak ilan etmiş, Dudayev yönetimi Basayev'in tutuklanması için Rusya'yla anlaşmıştı.

(*Evrensel*, 28 Haziran)

Çeçen milis komutan Şamil Basayev'in 14 Haziran'da baskın düzenlediği Budennovsk'a trafik polislerine rüşvet vereke girdiği bildirildi. Rüşvet olayı Rus yetkililer tarafından da doğrulandı.

(*Yeni Yüzyıl*, 24 Haziran)

Rusya'nın, Çeçen lider Cahar Dudayev yandaşlarının, muhalefetle koalisyon halinde Çeçenya'yı yönetmesine sıcak baktığı açıklandı. Grozni'deki görüşmeler için Moskova'dan Çeçenya'ya dönen Rus heyetinin başkanı, Rusya Milliyetler Bakan Yardımcısı Vyaçeslav Mihailov, "Dudayev'in destekçilerinin yanı sıra, yeni liderler Umar Avturhanov ve Salambek Hacıyev'in koalisyon olasılığını

gözardı etmiyoruz" dedi.
(*Yeni Yüzyıl*, 29 Haziran)

İtar-Tass üst düzey bir Rus yetkiliye dayanarak bazı Çeçen savaşçıların yeniden Çeçenya'nın başkenti Grozni'ye sızdığını duyurdu. Rus birlikleri ile Çeçenler arasında Grozni'de önceki gece şiddetli çatışmaların olduğu bildirildi.
(*Yeni Yüzyıl*, 2 Mayıs)

Şubat ayında Ruslara bırakmak zorunda kaldıkları başkentleri Grozni'ye sızan Çeçen direnişçilerle Rus birlikleri arasındaki çatışmalar sürüyor. Çeçenlerin önceki gece düzenledikleri vur-kaç eyleminde 4 Rus askerini öldürdüğü ve 3 Rus zırhlı personel taşıyıcısını tahrip ettikleri bildirildi. Rusların tek yanlı ateşkes ilan etmelerine karşın Çeçenlerin çatışmaları sürdürmek istemelerindeki amacın, Moskova'da yapılacak İkinci Dünya Savaşı Zaferi'nin 50. yılı kutlamalarına gölge düşürmek olduğu açıklandı.
(*Yeni Yüzyıl*, 3 Mayıs)

Çeçenya Ulaştırma ve İnsan Hakları Bakanı Said Emin İbragimov'un İstanbul'da TÜYAP Sergi Sarayı'nın önünde sürdürdüğü açlık grevi 12. gününü doldurdu. Rusya'nın Çeçenya'ya karşı sürdürdüğü müdahaleye dünya kamuoyunun dikkatlerini çekmek isteyen İbragimov, rahatsızlandığı için önceki gün Beyoğlu İlk Yardım Hastanesi'nde kaldırıldı ve dün yerine döndü. Bu arada dün Taksim'deki Ağa Camisi'nde namaz kılan bir grup İbragimov'un ölüm orucunu sürdürdüğü yere kadar yürüdü ve burada sloganlar atarak Rus bayrağını yaktılar.
(*Yeni Yüzyıl*, 6 Mayıs)

Çeçenlerin sözcüsü Movladi Udugov, Grozni'nin üç ayrı bölgesinde Rus mevzilerini ele geçirdiklerini ve önceki gece meydana gelen çatışmalarda 80 Rus askerinin öldüğünü öne sürdü.
(*Yeni Yüzyıl*, 8 Mayıs)

Erivan yönetimi Ermenistan'a doğalgaz ulaştıran boru hattının Gürcüstan sınırları içindeki bölümüne üç gün önce düzenlenen sabotajın "Azeri ajanlarca gerçekleştirildiğini" iddia ederek, AGİT petrol ve doğalgaz akışını garanti altına alana kadar AGİT Mins Grubu'nun Dağlık Karabağ sorununun tartışıldığı görüşmelere katılmayacağını açıkladı. Ermenistan, Gürcüstan'daki boru hattına Mayıs 1992'den beri düzenlenen 16 saldırıdan Azerbaycan'ı sorumlu tutuyor.
(*Yeni Yüzyıl*, 24 Mayıs)

Bağımsız Devletler Topluluğu'nu (BDT) oluşturan 12 ülkenin liderleri bugün Beyaz Rusya'nın başkenti Minsk'te bir araya geliyor. BDT'nin bir gün sürecek 18. zirvesine Gürcüstan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze ülkesinin bağımsızlık günü kutlamaları nedeniyle katılmıyor.
(*Yeni Yüzyıl*, 26 Mayıs)

İREM TİCARET-İREM LIMITED COMPANIA
İthalat ve İhracat Dahili Ticaret

Gürcüstan Cumhuriyeti ile
yapılan ithalat, ihracat ve
yatırımlar konusunda altı yıllık
deneyimiyle hizmetinizde

İstanbul Tel: (0212) 527 68 52 Fax: (0212) 527 85 94
Tiflis Tel : (7 8832) 38 70 40 - 38 95 85 / Batum Tel: (7 88200) 32 846

Eski **çveneburi** Bibliyografyası

Sayı 1 (Mart 1977)

1. Ahmet ÖZKAN MELAŞVİLİ
"Gürcüstan mı? Gürcistan mı?", sayfa 14-15.
"Kaplan Postlu Şövalye" (çeviri), sayfa 19-22
2. Meral D. KAHİDZE
"Kıraliçe Tamara", sayfa 16-18.
3. S. MANVELİŞVİLİ
"Gezi" (çeviri), sayfa 6-7.
4. Hayri Vahtang HİNKİLADZE
"Yabancı Dillerin Gürcüceye Etkileri" (çeviri), sayfa 23- 25
Laz Fıkraları: "Lazla Şeytan", "Kötülük Ortadan Nasıl Kalktı" (çeviri), sayfa 26-28
5. Refik K. ÇAVLEİŞVİLİ
Gürcü Masalları: "Aptal Adam" (çeviri), sayfa 29-31.

Sayı 2-3 (1977)

1. S. MANVELİŞVİLİ
"Gezi" (çevri; geçen sayıdan devam), sayfa 8-10.
2. Ahmet ÖZKAN MELAŞVİLİ
"Kaplan Postlu Şövalye" (çeviri, geçen sayıdan devam), sayfa 29-33.
3. Meral D. KAHİDZE
"Şeytanın Düğümü"(çeviri), sayfa 37-39.
4. Hayri Vahtang HİNKİLADZE
"Gürcüstan'da Bazı Önemli Günlerin Yıldönümleri" (çeviri), sayfa 12-15.
"Gürcü Ulusu", sayfa 16-18.
"Gürcü Kahramanı Tsotne Dadiani"(çeviri), sayfa 27-28.
Laz Hikâyeleri: "Sirke Vergisi", "Padişah ile Laz" (çeviri), sayfa 34-35
"Gürcü Atasözleri" (çeviri), sayfa 40-43.
5. Mustafa U. GAMİŞİDZE
Şiirler "Sakartvelo" (Gürcüce), sayfa 44.
6. K. U. HANDADZE
Şiirler: "Sasikvaruli Leksebi" (Gürcüce), sayfa 45.
7. Ş. TERDADZE
Yemekler: "Mısırunu Pastası Taze Peynirle", "Pilekte Kızartılmış Piliç" (çeviri), sayfa 47.
8. Şalva TEVZADZE
"Kısa Gürcü Tarihi" (çeviri), sayfa 19-23.

Sayı 4-5 (1978)

1. S. MANVELİŞVİLİ
"Gezi" (çeviri; geçen sayıdan devam; S. Tevzadze ile birlikte), sayfa 6-8
2. Ahmet ÖZKAN MELAŞVİLİ
"Galaktion Tabidze" (çeviri), sayfa 41-42.
"Kaplan Postlu Şövalye" (çeviri, geçen sayıdan devamı), sayfa 51-56.
Yitirdiklerimiz: "Cemal Başaran Antikaşvili", "Lamparadze Kâmil Altan", sayfa 77-79.
3. Hayri Vahtahg HİNKİLADZE
"Didgori Savaşı" (çeviri), sayfa 20-22
"Tarihte Ünlü Gürcü Kadınları" (çeviri), sayfa 23-30.
"Dünyanın Cenneti" (çeviri), sayfa 37-39.
"Kıymetli Söz" (çeviri, masal), sayfa 46-48.
"Yoksul Laz'ın Son Dileği" (çeviri, masal), sayfa 48-50
"Aphaz Halk Türküleri" (çeviri), sayfa 63-65.
4. Mustafa U. GAMİŞİDZE
"Özlem" (şiir), sayfa 43.
5. Refik K. ÇAVLEİŞVİLİ
"Tbilisi" (çeviri), sayfa 57-58.
6. Şalva TEVZADZE
"Gezi" (çeviri; S. Manvelişvili ile birlikte), sayfa 6-8.
"Tbilisi'de Bir Gezinti", sayfa 10-11, 1978.
"Kısa Gürcü Tarihi" (geçen sayıdan devam), sayfa 14-17.
"Haberler" (çeviri), sayfa 66-69.
"Spor" (çeviri), sayfa 71-73
Gürcü Yemekleri: "Hinkali" (çeviri), sayfa 75
7. İberya Ö. MELAŞVİLİ
"Alfabe", sayfa 34-36.
"Gürcü Halk Müziği", sayfa 60-62.
8. Rıdvan Y. BABİLAŞVİLİ
"Sultan Hanım" (Gürcüce şiir, derleme), sayfa 44.
"Memedi" (Gürcüce şiir, derleme), sayfa 45.

Sayı 6-7 (1979)

1. Hayri Vahtang HİNKİLADZE
"Gürcüstan'a Açılan Yeni Yollar" (çeviri), sayfa 3-4
"Lazların Tarihi" (çeviri), sayfa 18-21
"Başı Açuki" (çeviri), sayfa 22-23
"Tarihte Ünlü Gürcü Kadınları" (çevri, geçen sayıdan devam), sayfa 24-28.
"Gürcüstan'da Etnografya ve Nüfus Hareketleri" (çeviri), sayfa 29-31.
"İçte ve Dışta Gürcü Arkeolojik Yapıtlar" (çeviri), sayfa 32-35.
2. Meliha ŞAHİN ŞARABİDZE
"Bir Amerikalının Gürcüstan Gezi Notları" (derleme), sayfa 9-11.
3. İsmail KARA (ŞAVİŞVİLİ)
"İmerhevi (Meydancık)", sayfa 12-13.
4. A. Rıza ŞENTEPE ABAŞİDZE
"Gürcüstan"(çeviri), sayfa 14-16.
5. Refik K. ÇAVLEİŞVİLİ
"Kutaisi" (çeviri), sayfa 17.
6. Şükrü İ. GORADZE
"Natruli Samşoblo" (Gürcüce şiir), sayfa 42.
7. Osman ÇELİK
"Kafkasya Halkları", sayfa 47-48.
8. Ahmet ÖZKAN MELAŞVİLİ
"Kaplan Postlu Şövalye" (çeviri, geçen sayıdan devam), sayfa 36-41.
"Yemekler" (Ş. Tevzadze ile birlikte), sayfa 51-52.
9. Şalva TEVZADZE
"Yemekler" (A. Ö. Melaşvili ile birlikte), sayfa 51-52.
"İsveçten Haberler" (derleme), sayfa 53-55

DOĞAYI YAŞAMAK VE YAŞATMAK

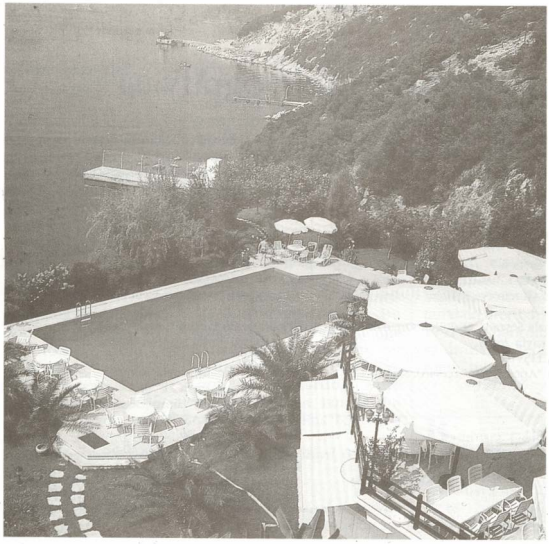

İSTANBUL'DA
GELENEKSEL KÜLTÜRÜMÜZÜN DOĞAYLA KUCAKLAŞTIĞI MÜKEMMEL BİR DİNLENCE BELDESİ
DÖRT MEVSİM HİZMETİNİZDE...

CLUB ATABAY
Eskihisar Darıca İstanbul TURKEY
Tel: (0262) 655 92 12 - 655 58 54
Faks: (0262) 655 56 16
İrtibat/Correspondence/Korrespondenz

CLUB ATABAY
Acıbadem: 81010 Kadıköy İstanbul TURKEY
Tel: (0216) 339 48 50 (4 Hat/Lines/Linien)
Telex: 29469 drug tr Fax: (0216) 339 61 41

Club ATABAY

BİR DÜNYA MARKASIYLA KAZANÇLI VE GÜÇLÜ BİR GELECEĞE ADIM ATIN...

GERÇEK ÇİFTÇEKER TURBO

- 1994 yılı için çok özel fiyat ve ödeme koşulları
- -40°C' dan +50°C' a her iklimde çok amaçlı kullanım
- Mikserli, damperli, çekicili modeller
- Bağımsız çalışma kabiliyetli tandem
- Ucuz yedek parça
- Sürekli ve çabuk servi
- Stoktan hemen teslim

KAMAZ

TATARİSTAN - RUSYA FED.

enka ENKA PAZARLAMA İHRACAT İTHALAT A.Ş.

İSTANBUL (212) 272 98 90 (3 HAT) (212) 273 07 00 (10 HAT)
ANKARA (312) 418 36 33 (312) 418 36 39
ADANA (322) 428 96 00 (322) 428 30 35
İZMİR (232) 3742777 (232) 34293 86

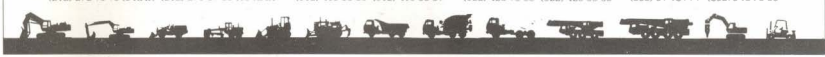

güne başlarken bir sevgi busesi

TWIN Çift Bıçaklı
(50'lik Kartela)

TWIN Çift Bıçaklı
(5'li Poşette)

TWIN Çift Bıçaklı
(5'li Dispenser)

PIVOTING
Oynar Başlıklı
Traş Makinesi

PIVOTING PLUS
Makine Kartuşları

MONO Tek Bıçaklı
(5'li Poşette)

MONO Tek Bıçaklı
(50'lik Kartela)

ZAZA®
TRAŞ BIÇAKLARI

Traş bıçağında aradığınız her şey.
Kalite ve ucuzluk

KARTAL ÇELİK EŞYA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

Tahtakale Cad. 38 ZAZA Han Eminönü - İSTANBUL
Tel: (0-212) 522 19 62 - 231 21 25 **Fax:** (0-212) 247 02 94